

ДЕЛО ИВЕ АНДРИЋА

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC MEETINGS

Book CLXX

DEPARTMENT OF LANGUAGE AND LITERATURE

Book 30

THE WORK OF IVO ANDRIĆ

Accepted at the III meeting of the Department of language
and literature, on 27th of March 2018, on the basis of reviews from
prof. dr *Snežana Samardžija*, prof. dr *Jovan Delić* and prof. dr *Radivoje Mikić*

E d i t o r

Academician

MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE 2018

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXX

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 30

ДЕЛО
ИВЕ АНДРИЋА

Примљено на III скупу Одељења језика и књижевности
27. марта 2018. године на основу рецензија проф. др *Снежане Самарџије*,
проф. др *Јована Делића* и проф. др *Радивоја Микића*

У р е д н и к

академик

МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД 2018

САДРЖАЈ

Обележавање Андрићевог јубилеја.....	11
Маја Гојковић, председница Народне скупштине Републике Србије <i>Поздравна реч</i>	15
Академик Владимир С. Костић, председник САНУ <i>Беседе Иве Андрића</i>	17
Владан Вукосављевић, министар културе и информисања у Влади Републике Србије <i>Поздравна реч</i>	21
Академик Миро Вуксановић, <i>Андрићеви сусрећи са речима</i>	25
Живојин С. Станојчић, <i>Андрићев језички исказ – у светлу савремених му теоријских ставова о српском књижевном језику</i>	33
Živojin S. Stanojčić, <i>Andrić's language expression – in the light of the contemporary theoretical stances on the serbian literary language</i>	48
Злата Бојовић, <i>Андрићево поимање Старој Дубровника Дубровачка хроника</i>	49
Zlata Bojović, <i>Ivo Andrić's idea of old Ragusa Ragusan Chronicle</i>	55
Славко Гордић, <i>Тема зла у Андрићевом делу</i>	57
Slavko Gordić, <i>Theme of evil in the work of Ivo Andrić</i>	66
Михајло Пантић, <i>Поезија Иве Андрића</i>	67
Mihajlo Pantić, <i>Die Lyrik von Ivo Andrić</i>	79

Стојанка Милановић, <i>Елементи њоеџике модернизма у лирској џрози Иве Андрића</i>	81
Stojanka Milanović, <i>The elements of modernist poetry in poetic prose of Ivo Andrić</i>	95
Милан С. Потребџић, <i>Трајом Андрићеве сџваралачке еволуџије у раној лирици и збиркама џесама у џрози Ех Понто и Немири</i>	97
Milan S. Potrebić, <i>Tracking Ivo Andrić's poetical evolution in early poems and collections of prose poetry Ex Ponto and Nemiri</i>	114
Биљана Ђорђевић Миронја, <i>Дневник Иве Андрића</i>	115
Biljana Đorđević Mironja, <i>Ivo Andrić's diary</i>	128
Слађана Јаћимовић, <i>Пишчева модерност и критичарски хоризонт очекивања – збирка Лица Иве Андрића</i>	129
Slađana Jaćimović, <i>Writer's modernity and critical horizon of Expectations – collection The Faces by Ivo Andrić</i>	140
Лидија Томић, <i>Знакови поред пута – џуџ кроз знакове Андрићеве сџваралашџива</i>	141
Lidija Tomić, <i>Andrić's Signs by the roadside – road through the signs</i>	153
Љиљана Ж. Пешикан-Љуштановић, <i>Знакови на оџасном џуџу – краџки џоворни изрази усменоџ џорекла у Знаковима поред пута Иве Андрића: засџуџљеност и функција</i>	155
Ljiljana Ž. Pešikan-Ljuštanović, <i>Signs by the dangerous road: spoken phrases of verbal origin in Ivo Andrić's Signs by the roadside: representation and function</i>	173
Бошко Ј. Сувајџић, Александра П. Бјелић, <i>Фолклорни елементи у џроцесу обликовања Проклете авџије Иве Андрића</i>	175
Boško J. Suvajdžić, Aleksandra P. Bjelić, <i>Folk elements in the process of creating the Damned yard by Ivo Andrić</i>	190
Данијела М. Поповић Николић, <i>„Олуџаци“ Иве Андрића – о џтрадиционалном доживљају оносџраноџ и неким елементџима фолклорноџ модела удаје на далеко</i>	191
Danijela M. Popović Nikolić, <i>“Olujaci“ by Ivo Andrić and the tradition notions about other world and folklore model of getting married far away</i>	205
Јеленка Ј. Пандуревић, <i>Ткалачка џерминологија и џена симболика у џумачењу Андрићевеџ дјела</i>	207
Jelenka J. Pandurević, <i>Weaving terminology and its symbolism in interpretation of Andrić's work</i>	223

Данијела Петковић, <i>Фолклорна подлога ликова Андрићевих приповедака</i>	225
Danijela Petković, <i>The folklore base of the characters in Andrić's stories</i>	239
Нина Марковић, <i>Ђавоља работа у људском свету (демонско-хтонски слој фолклорне традиције у прози Иве Андрића)</i>	241
Nina Marković, <i>Devil's work in human world (demonic and chthonic layer of folklore tradition in prose by Ivo Andrić)</i>	257
Лидија Д. Делић, <i>Има ли основа да се за Андрићево приповедање веже термин формулативности?</i>	259
Lidija D. Delić, <i>Is there any basis to associate the term formularity with Ivo Andrić's narration?</i>	269
Снежана Д. Самарџија, <i>У причању је спас (Андрићев однос према усменом стваралаштву)</i>	271
Snežana D. Samardžija, <i>In talking lies salvation (Andrić's relation towards oral art)</i>	286
Радивоје Б. Микић, <i>Морфолошке карактеристике Куће на осами</i>	287
Radivoje B. Mikić <i>Morphological characteristics of The House on its own</i>	301
Марко Недић, <i>Андрићева Кућа на осами као модел приповедачког венца у новој српској књижевности</i>	303
Marko Nedić, <i>Andrić's The house on its own as a model of narrative wedge in modern serbian literature</i>	314
Милица Кецојевић, <i>Кућа на осами као приповедни циклус</i>	315
Milica Kecojević, <i>Ivo Andrić: The house on its own as a narrative cycle</i>	330
Зорица Несторовић, <i>Грађа у збирци приповедака Иве Андрића из 1931. године</i>	331
Zorica Nestorović, <i>Structure in the collection of Ivo Andrić's short stories from 1931</i>	343
Драгана Грбић, <i>Приповеке Иве Андрића у Српском књижевном гласнику</i>	345
Dragana Grbić, <i>Ivo Andrić's short stories in Srpski književni glasnik</i>	365
Милан Алексић, <i>Андрићева прва збирка приповедака – одабир и композиција</i>	367
Milan Aleksić, <i>Andrić's first collection of narratives – selection and composition</i>	381

Марија Благојевић, <i>Рукописна трага иривоједака Иве Андрића – реконструкција Нових приповедака</i>	383
Marija Blagojević, <i>Materials of Ivo Andrić's stories – the reconstruction of Nove pripovetke</i>	397
Горана Раичевић, <i>Андрићеве ириче о окуиацији: кључ за унуирашњу биографију иисца</i>	399
Gorana Raičević, <i>Belgrade war stories by Ivo Andrić: a path to inner writer's biography</i>	412
Наталија П. Јовановић, <i>Жена као јунакиња самоослобођења (ириовейка „Злостављање“ Иве Андрића)</i>	413
Natalija P. Jovanović, <i>A woman as a heroine of self-liberation (Ivo Andrić's "Zlostavljanje" story)</i>	426
Жанета Ђукић Перишић, <i>Самоубиство у Андрићевом делу</i>	427
Žaneta Đukić Perišić, <i>The suicide in Ivo Andrić's work</i>	440
Јован Делић, <i>Андрићеви ирсџенови (за иоеику композиције Андрићевих романа)</i>	441
Jovan Delić, <i>Andrić's rings (the poetics of the composition of Andrić's novels)</i>	452
Стојан Ђорђић, <i>Аистраховање и естетизовање нарације у Проклетој авлији</i>	453
Stojan Đorđić, <i>Sur la valeur esthétique de La Cour maudite d' Ivo Andrić</i>	466
Данијела Д. Костадиновић, <i>Историја и иојединац у роману Госпођица Иве Андрића</i>	469
Данијела Д. Костадинович, <i>История и единица в романе Госпођица Иво Андрича</i>	483
Станиша Тутњевић, <i>Андрићевска слика Босне – свијест о друћом на размеђу иоеиике и идеологије</i>	485
Staniša Tutnjević, <i>Andrić's Bosnia – the understanding of other in between of poetics and ideology</i>	501
Предраг Петровић, <i>Свей као иозорница у романима Иве Андрића</i>	503
Predrag Petrović, <i>The world as a stage in the novels of Ivo Andrić</i>	516
Горан Радоњић, <i>Моив доласка у Андрићевој ирози и ириовиједање као интериреиација ирича</i>	517
Goran Radonjić, <i>Motif of arrival in Andrić's fiction: narration as interpretation of stories</i>	529

Слободан Владушић, <i>Ексцентрични јунак, фигура личности и мотив наслеђивања у причама „Чаша“ и Проклетој авлији</i>	531
Slobodan Vladušić, <i>The eccentric protagonist, personality figure and the motif on inheritance in the story „Čaša“ and The Damned Yard</i> ...	543
Оља Василева, <i>Мотив тврде земље у причама „Пут Алије Берзелеза“ и „Мустафа Маџар“ Иве Андрића</i>	545
Olja Vasileva, <i>The motif of hard ground in the short stories “Put Alije Derzeleza“ and “Mustafa Madžar“ by Ivo Andrić</i>	558
Александра М. Угреновић, <i>Трагично у књижевности: есеји Иве Андрића о прози Симе Матавуља</i>	559
Aleksandra M. Ugrenović, <i>Tragic in literature: Ivo Andrić's essays on the narrative prose of Simo Matavulj</i>	566
Недељка В. Бјелановић, <i>Иво Андрић и Исак Самоковлија – прожимање наративних сензибилитета</i>	567
Nedeljka V. Bjelanović, <i>Ivo Andrić and Isak Samokovlija – interference of narrative sensibility</i>	580

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ АНДРИЋЕВОГ ЈУБИЛЕЈА

Одељење језика и књижевности САНУ на свом октобарском скупу 2016. године предложило је да се у План научних скупова у 2017. уврсти и научни скуп поводом 125 година од рођења великог писца и нобеловца Иве Андрића.

Извршни одбор САНУ је 23. фебруара 2017. године донео одлуку о именовану Почасног одбора за прославу 125 година од Андрићевог рођења и Организационог одбора за Научни скуп *Дело Иве Андрића*.

Извршни одбор САНУ за председника Почасног одбора за прославу именован је председника САНУ академика Владимира С. Костића, а за чланове: академика Љубомира Максимовића, академика Владету Јеротића, академика Драгослава Михаиловића, академика Наду Милошевић Ђорђевић, академика Љубомира Симовића, академика Душана Ковачевића, академика Предрага Пипера, академика Мира Вуксановића, као и проф. др Иву Тартаљу и проф. др Живојина Станојчића, учеснике научног скупа посвећеног животу и делу Иве Андрића у САНУ 1976. године.

Извршни одбор САНУ за председника Организационог одбора Научног скупа *Дело Иве Андрића* именован је академика Мира Вуксановића, а за чланове дописног члана САНУ Злату Бојовић, проф. др Снежану Самарџију, проф. др Јована Делића и проф. др Радивоја Микића.

Почасни и Организациони одбор на заједничкој седници 13. марта 2017. године усвојили су програм обележавања Андрићевог јубилеја, с намером да се и на такав начин истакне трајно присуство Иве Андрића у српској књижевности и култури.

Свечана академија поводом 125 година од рођења Иве Андрића, у сарадњи са његовом Задужбином, одржана је 13. октобра 2017. године. Свечану академију беседом је отворио председник САНУ академик Владимир С. Костић. О Андрићу су говорили академици Матија Бећковић, Милосав Тешкић, Душан Ковачевић и Миро Вуксановић и дописни члан САНУ Горан Петровић. Милан Михаиловић и Петар Михаиловић, драмски уметници, говорили су текстове по избору академика Мира Вуксановића.

вића Андрић о академицима – о Вуку, Његошу, Љуби Ненадовићу, Змају, Матавуљу, Скерлићу, Владимиру Ђоровићу, Сретену Стојановићу, Јовану Бијелићу, Иви Војновићу и Јовану Дучићу. Драмски уметник Небојша Дугалић говорио је монолог из романа *Проклећа авлија*. Свечаној академији, у препуној Свечаној сали САНУ, присуствовао је и господин Младен Шарчевић, министар просвете, науке и технолошког развоја у Влади Републике Србије. Коришћени су аутентични снимци из архива РТС и Радио Београда.

Поводом Дана САНУ, 20. новембра 2017. године, на свечаном скупу, у редовној рубрици „Завештања“ коју припрема академик Љубомир Симовић, по његовом избору, с насловом „Ћутање Иве Андрића“, драмски уметници Војислав Брајовић и Небојша Кундачина говорили су тематски повезане текстове из *Знакова њоред њуиша*.

Научни скуп *Дело Иве Андрића* одржан је у Свечаној сали САНУ 13. и 14. децембра 2017. године, а отворен је 13. децембра, у 11.00 сати, уз присуство великог броја посетилаца. Скуп су поздравили председница Народне скупштине Србије госпођа Маја Гојковић и господин Владан Вукосављевић, министар културе и информисања у Влади Републике Србије.

Председник САНУ академик Владимир С. Костић имао је поздравну беседу, а академик Миро Вуксановић, председник Одбора за научни скуп, беседу „Андрићеви сусрети са речима“. Драмски уметник Тихомир Станић говорио је монодрамски одломак романа *На Дрини ћуирија*.

На дводневном научном скупу о Андрићевом делу говорило је 38 универзитетских професора, књижевних историчара и критичара из Србије, Црне Горе и Републике Српске: Живојин Станојчић, Злата Бојовић, Славко Гордић, Михајло Пантић, Стојанка Милановић, Милан Потребих, Биљана Ђорђевић Мироња, Слађана Јаћимовић, Лидија Томић, Љиљана Пешикан Љуштановић, Бошко Сувајцић, Александра Бјелић, Данијела Поповић Николић, Јеленка Пандуревић, Данијела Петковић, Нина Марковић, Лидија Делић, Снежана Самарџија, Радивоје Микић, Марко Недић, Милица Кецојевић, Зорица Несторовић, Драгана Грбић, Милан Алексић, Марија Благојевић, Горана Раичевић, Наталија Јовановић, Жанета Ђукић Перишић, Јован Делић, Стојан Ђорђић, Данијела Костадиновић, Станиша Тутњевић, Предраг Петровић, Горан Радоњић, Слободан Владушић, Оља Василева, Александра Угреновић, Недељка Бјелановић. Саопштења са научног скупа рецензирани су проф. др Снежана Самарџија, проф. др Јован Делић и проф. др Радивоје Микић. Рецензије су примљене на седници Одељења језика и књижевности САНУ, 27. марта 2018. године. Потом су радови припремљени за објављивање. Уредник Зборника је академик Миро Вуксановић.

Библиотека и Архив САНУ за отварање Научног скупа о Андрићу поставили су камерне изложбе у витринама испред Свечане сале. За ову прилику објављена је публикација *Иво Андрић и Српска академија наука и уметности* коју је приредила Злата Бојовић, дописни члан САНУ.

На предлог Одељења језика и књижевности САНУ, Извршни одбор САНУ је 19. јануара 2017. године одлучио да књижара у Палати САНУ (угао улица Кнеза Михаила и Ђуре Јакшића) добије назив „Иво Андрић“. Назив је откривен 13. децембра 2017. године.

Годишњица рођења Иве Андрића обележена је пригодним програмима у Огранку САНУ у Новом Саду и у Огранку САНУ у Нишу.

Обележавање јубилеја Иве Андрића имало је запажене одјеке и признања у научној јавности и медијима.

М. В.

Маја ГОЈКОВИЋ,
председница Народне скупштине Републике Србије

ПОЗДРАВНА РЕЧ

Велико ми је задовољство што имам прилику да вам се обратим у име Народне скупштине Републике Србије, поводом важног јубилеја какв је обележавање 125 година од рођења нашег нобеловца Иве Андрића.

На почетку, желим да захвалим Српској академији наука и уметности, која је препознала да се организовањем научног скупа *Дело Иве Андрића* отвара могућност да стручна јавност, кроз дискусију, да своје виђење великог уметничког опуса и рада Иве Андрића, да се озбиљним, научним приступом, сагледа богатство Андрићевих дела, која су и данас, у савременим оквирина, актуелна и захваљујући универзалним порукама припадају истовремено и садашњости и будућности.

Иако је сам Андрић говорио да је код њега „све обично, да обичније не може да буде“, јер не иде „као Хемингвеј у лов на лавове“, и не прави „боемске скандале“, дубоко сам уверена да је управо његов живот у временима историјских бура на нашим просторима, одредио његова књижевна дела и био огроман подстицај за стваралаштво које је иза себе оставио.

Зато, данас када говоримо о Андрићу јасно је да су његово одрастање у Вишеграду и Сарајеву, заточеништво у мариборској тамници, касније дипломатска каријера, повучени живот у Призренској улици у Београду за време Другог светског рата, били важна инспирација за његова дела, теме и јунаке о којима је писао, од *Ex Ponta* до приповедака и романа, који су га означили као сигурно једног од највећих светских писаца 20. века.

Андрић је можда најбоље у својој беседи, поводом доделе Нобелове награде, открио сву дубину приче и приповедања коју он види:

„Можда је у тим причањима, усменим и писменим, и садржана права историја човечанства, и можда би се из њих бар могао наслутити, ако не сазнати смисао те историје“.

Управо, он је, враћајући се у трагичну историју и вишевековно робовање под Османским царством, али и преплитањем искуства свога времена, с идејама и мислима света у којем је живео, причао најдубље

и најсликовитије приче. Као страствен и проницљив посматрач људских судбина, чије око је било спремно да види све, сваког човека и сваки догађај, писао је о Балкану и људима овог поднебља.

Ако би неко желео суштински да схвати сву сложеност нашег простора, најбоље би то могао упознајући ликове Андрићевих дела. У причама о њима сваки странац може да пронађе најдубље људске карактеристике, мане и врлине, које ми који овде живимо често не видимо тако јасно. Слободно могу рећи да нас је познавао боље од онога што и ми сами знамо о себи.

Његова дела су позорница где се одвијају људске драме, где оживљавају древне легенде и чини се, како је то Милош Црњански добро приметио говорећи о *Ex Pontu*: „У овим записима што су песма, у овим песмама што су записи, чини ми се да почиње нова историја наше душе“.

Зато, Андрић се убраја у оне малобројне великане, чијим делима се враћате и увек на нов начин читате и откривате нове поруке, идеје и мисли. То је управо могуће због његовог раскошног дара да на аутентичан начин говори о бројним темама – од тамнице и заточеништва које обрађује у *Проклејој авлији*, преко приче о судбини жене било да је реч о „Аникиним временима“, „Госпођици“, или Лотики или Фати Авдагиној из романа *На Дрини ћурија*, или Аници Марковић из „Злостављања“, па све до мостова, који су за њега „важнији од кућа, светији од храмова, свачији и према сваком једнаки“, и „вредни наше пажње, јер показује место на коме је човек наишао на запреку и није застао пред њом“.

Све ово, Андрићев опус, који заузима посебно место у нашој и светској књижевности, чини јединственим и непролазним. Зато, овом приликом, желим да се захвалим Задужбини Иве Андрића, значајној културној установи, што деценијама чува и негује наслеђе једног од најзначајнијих људи рођених на овим просторима.

Познато је да Андрић није волео да говори о себи и својим делима питајући се „зар није помало неправедно да се од онога који створи неко уметничко дело, поред тога што је дао своју креацију, дакле део себе, очекује да каже нешто и о себи и о том делу“!

Међутим, иако сâм Андрић није желео да говори о себи и својим делима, дубоко верујем да ми имамо обавезу и задатак да говоримо о Андрићу сваки дан.

У уверењу да ће овај научни скуп *Дело Иве Андрића* бити још један важан повод да се кроз вашу дискусију јавност подсети на велики опус и огroman значај Андрића, желим вам пуно успеха у раду!

Академик Владимир С. КОСТИЋ,
председник САНУ

БЕСЕДЕ ИВЕ АНДРИЋА

Данашњи скуп *Дело Иве Андрића*, уприличен у поводу 125 година од рођења великог писца, по својој структури указује на озбиљну намеру организатора да се остане у оквирима научног сагледавања и критичког осврта на књижевност Иве Андрића. Јер лик Иве Андрића, донекле у паралели са енигмом Николе Тесле, као да се одваја од свога дела, постаје апокрифна контура малограђанских конструкција и нарација, а део његове тајновитости и извесне биографске недоречености, која је можда само резултат става да је говор о себи унеколико непримерен и да треба да буде праћен осећајем стида, увелико се расклапа у десетине глупавих фабула уз помоћ псеудофактографије и „чуо сам то од некога ко му је био изузетно близак“. У чувеном есеју о тајни Симел тврди да тајна (чак и измишљена) омогућава особи која је зна, ма како минорна она била, привилегован положај. Напор да се свако ко је подигао главу изнад усуда нашег *inter feces*-а релативизира, да му се оштрицом сумњичаве и пословично мрзоволне чаршије одере кожа да би се видело шта је испод ње, и тако врати тамо где сви ми остали седимо у идили максиме „што би неко био бољи од нас“, напор да му сакривени иза завеса берлинских хотела или београдских салона завиримо у приватан живот, да његово ћутање макар имплицитно означимо као опортунизам и „што је то боље од нашег вечног ћутања“, итд., на крају крајева уопште и није прича о Иви Андрићу него о нама самима, нашим страховима, срамотама и стрепњама. Помало и љути на Андрића јер нам не даје инстант упуте и истине о животу, сажете препоруке о историји, политици, истини, достојанству, љубави, мржњи – кратке упуте на не више од 140 словних места, колико смо ради да примимо и, колико можемо, разумемо. На питања која постављамо Андрић ће нам евентуално пружити нешто попут одговора само под условом да смо га прочитали, често изнова, а „ко за то данас има времена?“, како сами себе лажемо. Дајмо нешто скраћено! А део љутње на Андрића заснива се управо на неизбежном сазнању да се он не може кратити, чега је чини се и сам био свестан. Хајде да и сам подлегнем чарима интрига и поновим апокрифну причу о људима из света фил-

ма који су га посетили у намери да екранизују, мислим да је у питању *На Дрини ћурија*, и да му објасне шта намеравају. Саслушао их је и рекао нешто попут: „Радите шта хоћете, само немојте ништа да дописујете!“

Иво Андрић је већ 91 годину члан Српске академије наука и уметности, од предлога Богдана Поповића и Слободана Јовановића 1926. године Српској краљевској академији да у редове својих дописних чланова прими, тада тек тридесетчетворогодишњака, Иву Андрића.

„Част нам је – пишу они – предложити за дописнога члана Академије уметности г. Ива Андрића. Међу млађим књижевницима који су се јавили после рата, Г. Андрић истакао се у први ред својим приповеткама које се одликују лепотом језика и уметничком формом, и у којима је читав један део нашега народа – Босански муслимани – описан са врло много психолошке проицљивости и живописности стила. Поред тих приповедака, г. Андрић је дао и две свеске самопроматрања у којима је показао једну у нашој књижевности доста ретку способност за проучавање психолошких и моралних проблема. Као један од најуглађенијих књижевника, г. Андрић заслужује да уђе у редове С. К. Академије, која му је, у једној ранијој прилици доделила једну од својих књижевних награда.“

Тринаест година касније, 1939. године, Богдан Поповић, Урош Предић и Ђорђе Јовановић, пишу Српској краљевској академији:

„Част нам је предложити за правога члана Г. Ива Андрића, досадашњег дописнога члана наше Академије.“

Г. Андрић је за последњих тринаест година, откако је 1926. био изабран за дописнога члана, наставио свој рад с великим успехом (види збирку Приповедака од 1931, другу збирку од 1936; затим есеје о Гоји, о Симону Боливару ослободиоцу, и о Његошу као трагичном јунаку Косовске мисли, 1929, 1931, 1937). Тим својим радом стао је у сасвим први ред наших књижевника, и заслужио да уђе у редове С. Кр. Академије као њен прави члан. Овом приликом није потребно опширно излагати преимућства његовог књижевног рада приповедачког и моралистичког; Академији наука је познато да се радови Г. Андрића одликују оштрим посматрањем, психолошком верношћу и проицљивошћу, јачином осећања, уметничким обликом, и чистим језиком. Његови су радови истовремено уметничка дела и значајни психолошки и морални документи“.

Међутим, Иво Андрић своју приступну беседу, као редовни члан Одељења литературе и језика и Одељења за ликовне и музичке уметности, држи 24. јануара 1946. године, под насловом „О Вуку као писцу“. Зашто је Андрићева пажња, после Његоша, усмерена на Вука, за кога каже: „Јер, у питању је не само велики реформатор језика нашег и моћни писац реалиста пре реализма него и борац чија је изванредна девиза била: „Не да се. Али ће се дати!““, писац који је самим својим личним

примером савесног и несебичног рада нашу културну будућност гледао као светлу визију у којој „...од дана до дана, све друштво паметних расте, а лудих се умањује, и тако разум и истина побјеђују“, није на мени као лаику да тумачим. Ипак, читајући Андрићеву беседу намеће ми се цинична, али не и бесмислена сугестија да човек и када говори о другима, неизбежно и нехотимице говори и о себи и својим веровањима. Пратећи Скерлићеву констатацију да је Вук „романтичар по идејама, али да има рационалистички дух“, Андрић изговара: „Са таквим миром (миром који је неопходан добром писцу, јер писац треба да заноси читаоце а не да сам пада пред њима у заносе) и са таквом чистотом и једноставношћу средстава Вук је описао многе призоре и личности из оба устанка, и страшне и смешне и ниске и величанствене, и у њима дао верне многе исечке тадашње стварности.“

Иако је оно што се после приступне беседе догађало заправо историја, и то не само књижевна, на чије тумачење или величање немам ни права ни знања, ни способности, његово обраћање поводом доделе Нобелове награде, названо „О причи и причању“, звучи као наставак и даље развијање мисли које је начео у беседи одржаној у овој Академији. Полазећи од начете теме континуитета са Вуком, он се и захваљује „у име књижевности којој припадам“ и почиње бритким картезијанским питањем: „... зар не изгледа помало као неправда да се од оног који је створио неко уметничко дело, поред тога што нам је дао своју креацију, дакле део себе, очекује да каже нешто и о себи и о том делу?“ Андрић не крије да је у групи оних „који смо мишљења да је говор уметничких дела чистији и јаснији ако се не меша са живим гласом његовог ствараоца“, што ће га у провинцијском и примитивном метежу екстровекованог одређивања вредности једног друштва у стварању коштати често гротескне подозривости. Осврћем се на узбудљиве редове о коначно, сврси писања и причања: „Начин и облици тога причања мењају се са временом и приликама, али потреба за причом и причањем остаје, а прича тече и даље и причању нема краја. Тако нам понекад изгледа да човечанство од првог блеска свести, кроз векове прича само себи, у милион варијаната, упоредо са дахом својих плућа и ритмом свога била, стално исту причу. А та прича као да жели, попут причања легендарне Шехерезаде, да завару крвника да одложи неминовност трагичног удеса који нам прети, и продужи илузију живота и трајања. Или можда приповедач својим делом треба да помогне човеку да се нађе и снађе? Можда је његов позив да говори у име свих оних који нису умели или, оборени пре времена од живота-крвника, нису стигли да се изразе? Или то приповедач можда прича само себи своју причу, као дете које пева у мраку да би заварало свој страх?“

Док у беседи о Вуку Андрић издваја Вукову стваралачку искључивост још 1820. године, у којој одговара онима који су из сентимен-

тално-патриотских разлога сматрали да према тада још ретким српским писцима критика не треба да је строга, „Боље да ниједног списатеља немамо, него да само рђаве имамо!“, у свом обраћању Нобеловом комитету он даље развија своју хуманистичку оријентацију речима: „Свак прича по својој унутарњој потреби, по мери својих наслеђених или стечених склоности и схватања и снази својих изражајних могућности; свако сноси моралну одговорност за оно што прича, и сваког треба пустити да слободно прича. Али допуштено је, мислим, на крају пожелети да прича коју данашњи приповедач прича људима свог времена, без обзира на њен облик и њену тему, не буде ни затрована мржњом ни заглушена грмљавином убилачког оружја, него што је могуће више покретана љубављу и вођена ширином и ведрином слободног људског духа. Јер, приповедач и његово дело не служе ничем ако на један или на други начин не служе човеку и човечности“.

Борхес у причи „Funes el memorioso“ описује човека који се свега сећа, сваке прочитане реченице, сваке речи коју је чуо, сваког листа који је видео на сваком дрвету. Упркос томе, Фунес је потпуни идиот јер нема способност да бира и одбацује. Култура стога подразумева способност не само да одбацимо оно што није неопходно, већ више од тога, да изаберемо оно што нам је неопходно, оно што нам је преко потребно. Данашњим састанком ми тај избор чинимо јавно и обзнањујемо га: Андрић нам је преко потребан. Ови избори, ма како изгледали узалудни у сумраку Гутенбергове галаксије, још увек су ужасно важни. Даме и господо, када претражујете Гугл, мораћете да укуцате чак четири прва слова Шекспировог имена, да би се назнака његовог имена (Шекспирове сентенце) појавила на седмом месту после, на пример, хероине масовне забаве Шакире или рок баладе *Shake it off*, уз коју се у загради додаје *genious lyrics*. Зато и овај састанак у САНУ има, ако не илегални карактер, спрам све само не безопасне баналности којом одише свакодневница, карактер алтернативног покрета отпора оним токовима које је Андрић програмски препознао да „не служе човеку и човечности“. Стога, да завршим парафразирајући оно што је можда сам Андрић рекао са почетка овог обраћања, да можемо да радимо шта год хоћемо, само да ништа не дописујемо!

Владан ВУКОСАВЉЕВИЋ,
министар културе и информисања у Влади Републике Србије

ПОЗДРАВНА РЕЧ

Даме и господо, уважени домаћини, поштовани гости, није лако овом пригодном и свечаном приликом говорити о Иви Андрићу, после деценија, дугих деценија у којима су о његовом делу говорили најпозванији, најписменији, најдоличнији и најумнији људи, не само српског народа него и других народа широм света. О Андрићу је с разлогом говорено много и надам се да ће се тек говорити, али, наравно, свака прилика попут ове посебна је част и посебан изазов да се дода понеко зрнце на већ мноштво паметних, вредних и доличних ствари које су о овом великом човеку и писцу изречене.

Сто двадесет пет година од рођења је симболично интересантан датум. Андрић је рођен 1892. године, а те исте године рођена је једна друга особа, која је у овој држави, на овим просторима, била деценијама слављена као, како се тада говорило, највећи син наших народа и народности. И зато је у симболичком пољу врло важно да се та 1892. година, која је историји дала два кандидата за највећег сина наших народа и народности, обележава као година која је и нама понудила камен мудрости, којег ћемо од та два кандидата, из те године, да позлатимо и изаберемо. Оно што данас чинимо, представља разуман, честит, доличан, интелектуално поштен избор, што значи да смо на добром путу. Вратимо се Андрићу.

Босанска вила, значајни српски књижевни лист који је више деценија излазио у Сарајеву, у броју од 30. септембра 1911. године, објавио је и кратку поетску прозу „У сумрак“ с потписом: „Иво Андрић, Сарајево“.

У три кратка пасуса, на ћирилици и екавици, огласио се *urbi et orbi*, први пут писац чија ће библиографија након тачно сто година бити састављена од шеснаест хиљада библиографских јединица и обухватити преко хиљаду двостубачно штампаних страница.

Андрићево дело је овде под кровом научно-културне установе чији је члан постао као тридесет четворогодишњи писац, окупило преко тридесет тумача, искусних зналаца и оних млађих, пред којима је научна будућност и перспектива српског проучавања Андрића.

Можда је нетачно рећи да се опет враћамо Андрићу, јер од Андрића се нисмо ни удаљавали, ни верни читаоци, ни одани тумачи. И време, као што то бива с књижевним класицима, само надодаје и потврђује смисао његових језички густо изатканих прозних и поетских страница.

Писао је о својој завичајној земљи и људима, писао је о Београду у којем је зарана изабрао да живи, ликове је склапао ванредним поткивањем и домишљањем историјске и доживљене грађе, а писао је о тајни и драми званој: човек међу људима, на додељеном месту и времену.

На сваком језику на који је преведен, Иво Андрић је остао велики писац, а писао је на савршеном српском језику, којем је поставио модерне стандарде, вољно наслеђујући народне епске певаче и приповедача, Вука и Његоша, Кочића и Матавуља, отворен за разноврсна искуства светске књижевности.

Мада је на располагању имао и другачији избор, Иво Андрић је у више тешких прилика свој избор јасно потврђивао. Уградио се у достојно здање културе једног народа, који је своје наслеђе, као и своју државу, мукотрпно текао и нико му ништа није поклонио.

Прича о Иви Андрићу је прича и о вери као вододелници нација, судбини која је задесила само балкански простор и чија је жртва у злогуким и јетким тумачењима, понекад био Иво Андрић. Али Андрић је свој избор направио још као млад човек.

Иво Андрић је у познатом, али никада довољно тумаченом есеју „Његош као трагични јунак косовске мисли“, најтачније изразио историјску и етичку мисао која нас и даље заокупља. Прочитајмо овај Андрићев есеј изнова, пре него што ишта на ту тему сами паметно додамо.

Министарство културе и информисања је зато одлучило да у културним центрима Србије, које држава планира да отвори најпре у пријатељском Пекингу, пријатељској Кини, оснажи именом светски признатог српског писца Иве Андрића. Верујем да ће Српски културни центар у Пекингу, чије се отварање планира средином фебруара наредне године, понети име Иве Андрића. Недавно је, такође уз помоћ нашег Министарства, у далеком Мексику изашао превод завештајних *Знакова ѿред ѿућа*. Помажемо према могућностима и рад Андрићеве задужбине и подухват коначног приређивања критичког издања српског нобеловца које се најављује, а што му одавно дугујемо.

За Андрића, како би рекли Менандар и Филомен, Ериније, богиње судбине, биле су милостиве и наклоњене. Андрић је за живота стекао и славу и углед и богатство. Славу и углед је пригрлио, а богатство је поделио онима за које је мислио да им је најпотребније, и то речито и сликовито говори о карактеру овог човека.

Ево једне анегдоте и апокрифа као што је и академик Костић искористио прилику да каже, јер апокрифа о Андрићу има доста. Борислав Михајловић Михиз бележи да је у једној шетњи са Андрићем, онакав какав је био Михиз, лакорек, лепорек и брзорек, мало неопрезно питао Андрића: „Како то, господине Андрићу“, или шјор Иво, како су га звали, „Ви који сте дошли из најцрњег босанског караказана да постанете такав господин?“ А Андрић је на свој андрићевски, скроман и достојанствен начин одговорио: „Михајловићу, да сте познавали Ракића, знали бисте шта је прави господин“.

У Андрићевом делу, посматрање, осећање, саосећање, запањујућа осетљивост чула, проницљиво запажање, оштроуман одабир значајних и карактеристичних детаља, истрајно историјско памћење и мудрост полихистора састају се да населе импозантну грађевину Андрићевог литерарног надахнућа и маште. Андрић је излио драгоцене еликсире свог талента директно у крв српске културе, а она је напојила сваки капилар тог сложеног тела. И данас док ово говорим, подсећам на ефективну вредност таквих животних напора, дакле, сада у овом часу верујем да постоје десетине и стотине људи у Србији који овог тренутка читају Андрићева дела, романе и приповетке и обузети су посебном грозницом када то чине.

Андрић је после приповетки и романа, као велики писац, слободно то могу да кажем, постао и нека врста филозофа. Ако филозофију схватимо не само као метафизику већ као било које широко сагледавање људских поступака, као свеобухватни став, не само о космосу и уму већ и о моралу, политици и вери, Андрић је филозоф. Филозофију не чини само форма. Андрић је на моменте, врло често заправо, дубљи од својих савременика филозофа, и то није изолована појава у историји. На онај начин на који је Шекспир био дубљи од Френсиса Бејкона и на начин на који је у литерарном смислу Монтејн био дубљи од Декарта. Многи су заслужено добили, у историји српске културе, признања и поштовања, али можда само Његош и Андрић оно побожно дивљење народа из кога су потекли и за кога су писали. И ако се понекад деси да искорачимо из кавеза наших пет чула и нађемо се у осетљивом и вибрантном свету метафизике, осетићемо ненадмашну узвишеност трагичне драме балканских народа, њену сложеност и скривену логику њене структуре и, коначно, узвишени подухват да се човек сагледа у перспективи свог места у космосу и судбини. Зато је у добром делу, у свега неколико оних који му стоје, раме уз раме, у духовном смислу, Андрић наша храна и наш живот.

Хвала на пажњи.

Академик Миро ВУКСАНОВИЋ

АНДРИЋЕВИ СУСРЕТИ СА РЕЧИМА

Имам част да упитам, на почетку сусрета који слави 125 година од рођења Иве Андрића, у његовој матичној кући, у Српској академији наука и уметности, чији је члан био безмало педесет година, где је свечано прослављена његова Нобелова награда и где му је, у години после одласка, приређен велики научни скуп, штампан зборник у две хиљаде примерака, касније и доштампаван, међу таквим чињеницама имам слободу да упитам шта би могао за ову прилику да спреми писац романа о речима осим извештаја како је Иво Андрић писао о речима, о српским на српском, чија је књижевна реч проговорила на педесетак језика.

И имам част да кажем, што брже то боље, да бисмо што пре у Андрићеве реченице, како сам у књизи коју држим поред узглавнице од њеног изласка до данас, у *Знаковима ѿред ѿућа*, идући редом, тражио и налазио места у којима се говори о речима, њиховом смислу, звуку и одјеку, па сам потом Андрићеве такве записе сажимао, с намером да им се види главни део и главна мисао, да их не померам и да, у елегичном набрајању, стигнемо до прилога *Знаковима* до започетог „Вечитог календара матерњег језика“, са сетом што је тај пророчки речник остао у наговештају, са жељом да верним преношењем Андрићевих записа о речима делимично покажемо шта би могао да има Андрићев „Вечити календар матерњег језика“ који немамо. Молим да заједно прођемо кроз *Знакове ѿред ѿућа*, застајкујући само на оним местима где је реч о речима, описним начином, без коментара, фуснота и тумачења да би се боље сачувала јасноћа, а све са бројевима страница, у загради, из првог издања, из 1976. године.

А можда и ми, као Андрић, познајемо човека који је за све што „нема или не разуме успевао да нађе понеку злу реч“ (14). Пише Андрић да у тешким временима, кад се људи сукобљавају жестоко и често, дођу однекуд „древне и познате речи као једини израз“ ужаса и неразумевања (17). Држао се девизе да је „ћутање снага а говорење слабост“, да се то види „и по томе што старци и деца воле да причају“ (35). Запазио је да смо

увреду некеме опростили или смо спремни да то урадимо ако му кажемо шта нам је учинио, а да је мука „док увреду носимо ћутке у себи“ (46).

Није штета што човек „мало говори, него што оно што рекне не казује ништа“ (50). Старачка говорљивост „смешна је и помало жалосна“, али „ведрија и здравија“ од мргодног старачког ћутања које је слично „ћутању младића у критичним годинама пубертета“ (50). И каже: „Шапућу да не би викали један на другог, јер не умеју да разговарају“ (51).

Мучило га је што нико није хтео да га слуша док је „био дечак и младић“ и мучило га је кад је „зашао у године“ што су сви тражили да говори о себи (57). „Људи који не пазе шта говоре“ постају „и себи и другима незгодни и тешки“ исто као и они што „само на то пазе“ (58). Да ли реч „револуција“ говори нешто више или нешто мање, „Зависи од тога са које стране барикаде се налази онај који ту реч изговара“ (60). Два су искушења за сувишно казивање: у младићко доба и у старости са „знацима сенилности“ (62).

Видео је бистрог, речитог и доброг човека с маном да „није никад научио: шта се може казати, када и на ком месту, а шта не“ (62). Подсетио нас је на причу како је султан на двору имао еветефендију чија је једина дужност била „да клима главом у знак одобравања на све што султан каже“ (69). После одласка од свега што су му људи рекли претекао је само „прамичак магле који се губи“ (71). Саветовао је да онај што „без потребе тумачи туђе поступке, или речи“ није добар и да га се треба клонити (80). Каже да је „правда“ звучна и честа реч без „смисла и значења, јер постоји само у односу према речи ‘неправда’“ (91).

У њему је живео „ситан, сујетан, малоуман и вулгаран ђаво“ који је журио да за „јевтин осмејак“ исприча све прочитане и чувене шале и анегдоте, а ако би неку заборавио, од истог ђавола није могао да спава и мирно мисли (95). Треба се чувати од сваког човека који се смешка, „говори мало, отежући речи, а пажљиво слуша оно што ти кажеш“ (111). Кад човек лаже, „његов речник је оригиналнији и богатији, биран и помало необичан“, па се тако одаје (126). Није најважније шта ко „уме да каже“, „него шта зна да уради“ (127). Ево исказа који не морамо да сажимамо: „Разумели смо се, иако се нисмо могли споразумети“ (136).

Мисли разборитих људи се „рађају у свом изразу, као у оклопу“, а „код брзоплетих и брбљивих мисли се јављају одвојено од израза“ (145). Реч „сам“ има само три слова, а у њима су „небројене године и недогледна прострaнства, пустоши, одрицања и страхоте сваке врсте...“ (149). „Њему ниједна ствар“ нема сврхе и значаја ако о њој не уме да каже „нешто друкчије и ‘лепше’ него што је икад раније речено“ (151). Док је у патњи и слутњама, „Нада каже: да, а све остало говори: не“, па између та „два камена смртоносног жрвња“ жели и очекује дане свог живота (159). Истина је да „једном мером меримо реч кад је упућујемо

људима око себе, а посве другом кад нас та иста реч, враћена, удари у лице“ (173).

Андрић запажа да и непозната реч мора да има значење као што позната реч може „да казује више од оног што ми о њој знамо“ (183). Преноси утисак да свака ствар изговорена „на јужном наречју“ изгледа и дужа и тужнија него што заправо јесте (184). А „старачка нетрпељивост према новим речима“ доказ је слабости; детињасто је бежање „од нових речи као од промаје“, јер је смена речи редовна појава (199). Речи су за писца „добре слуге, али зли господари“, побеђују, издају и одају, бивају „наша радост и наша слава“ а мука и брука ако „потпишемо неке речи као чекове без покрића“ (221). Нема „смисла и оправдања да писац ма шта говори у тренутку када његово дело настаје“, у процесу који је и нејасан и тајанствен, јер тада свака реч може да поплаши и отера „ону бојажљиву птицу која пева негде над нашом главом док ми тражимо свој израз“ (223).

Уснио је да свега једну реч може да каже свима, а када је ту реч изговорио, она је „остала без одговора и одјека“ и дозвала „тренутак јасног сазнања да је све свршено, изгубљено...“ (227). Ничим се није бавио као речима, ни о чем није ређе и мање размишљао, а ако му се то десило, одвођен је „далеко, кроз неке мрачне шуме и жедне пустиње“, изгубљен „у потери за смислом и пореклом речи“, одакле се редовно враћао „изнурен, мутне главе и празних руку“ (229). Најчешће у полууснулим часовима, „у тренуцима спорог буђења“, речи су насељавале његову свест, отварале „свој бал под маскама“ и своје игре „лудог ђипања и бучне теревенке“, играле се с њим као он с њима, „да се на крају не зна ни шта је шта ни ко је ко“. Устаје, пали светлост, тражи речи, оне се „једна по једна, враћају у своја стара утврђена значења“, види их, осим понеку која ће ипак доћи, али „то не значи да се првом приликом неће опет одметнути у неки ноћни карневал, као хајдук у планину“ (230).

А после добро проспаване ноћи, у наопаком свитању и буђењу, чинило му се да „ниједна реч нема више онај освештани, драги и ‘вечити’ смисао“, да се све изродило, али речи нису нестале, стоје „у дугим редовима поређане као у речнику“, са ћудљиво измењеним значењима, у потпуном хаосу, док „ваља ићи даље као и у најбољим временима“ (230–231).

У једној ноћи десила су се два чуда. У првом чуду је гледао како „све нове и нове речи су долетале и падале“ око њега „и – одмах се претварале у оно што су дотад означавале“. У другом чуду се све одједном око њега опет претворило у речи које су одлетеле далеко од свега, „у тишину, у заборав, у непостојање, тамо где одлазе речи кад то престану да буду, кад изгубе значење и испадну из употребе“ (232).

Пожелио је да му реч буде чиста, од изворишта у „непознатом делу душе, све до увира свог у истој таквој души оног који буде хтео да је

слуша и прими“ (234). Носталгично казује како му је некад сваку реч и сваки звук „пратила цела поворка осећајних и мисаоних асоцијација“, па је то угашено, а све за њега нечујне „лепоте други чују, и беру их и носе кући као пуне нарамке цвећа“ (237). У срећном писању, каже, „речи се нижу саме од себе“ и слажу „у праву и једино могућу слику оног што човек жели да каже“. То је тако пошто у речима као „и свему што је живо, кружи невидљиви животни сок, и он је тај који их, као неко унутарње сунце, креће и окреће, даје им боју и облик, снагу и израз“. Човек који пише „срећно искоришћује појединости те несхватљиве и неухватљиве игре“, а речи живе свој двоструки живот (237).

Из основа је, каже Андрић, погрешна мисао да писац „у свакој прилици зна и може да створи тачан суд и каже праву реч, нову, тачну и меродавну“, јер му је често потребна баш таква реч (237). Није суштина у речима већ „у смислу који им дајемо кад их изговарамо или пишемо“ (241). Речи су сложено, помажући једна другу, „повезане у магично коло кроз које струји ритам целине“, али када треба да кажу нешто о себи, „одједном занеме, охладне, и леже као мртво камење...“ (244). Очигледан је јаз између мисли и речи којима се те мисли исказују. За сваки недостатак, немоћ и нејасност човек је налазио речи. Зато и „постоје толике речи које немају мисаоне подлоге и циркулишу као лажне паре помешане са правима“ (244–245). Ако куцкањем савијеним кажипрстом у вино буре дознајемо да ли је „пуно или празно, зашто и наша реченица не би могла музички нешто казати о присутности или одсутности мисаоне или осећајне садржине?“ (249).

Најпре се заклињао у речи, „примао их са слепом вером и искреним одушевљењем“, потом почео да наслућује истину да су речи „обичне варке“. Њима се човек служи „као што се онај који бежи, тражећи спас, послужи каменом на који стане или граном за коју се прихвати“ (249). Вештином и лукавошћу човек је најједноставнију реч „да“ умео „да растави на два слога и створи тако две речи које су у супротности“. Међутим, то исто није могао да учини са речју „не“. Зато је истом вештином и лукавошћу од „да“ умео да добије „не“ (250).

У бунама, ратовима и друштвеним променама „Највише и најтеже страдале су речи“. Може бити, према развоју ствари у свету, да нам неће бити потребне ни мисли ни речи и да ћемо се изражавати „непосредно поступцима, свршеним чином, као ударцем, коме не треба објашњења ни речи“ (251). Чини се да за оно „са негативним и тешким значењем наши људи употребљавају пре стране речи него своје“ (252–253). Да бисмо боље изразили своју мисао тражимо одређене речи, „поредак и ритам за те речи“, а понекад се јаве неке од њих „које носе живу и јасну нашу мисао“ (253).

Са старошћу „изгледа нам да свака десета реч коју чујемо има везе са неким нашим мислима и сећањима“. Не можемо да се уздржимо и

почињемо да причамо, прекидајући саговорника. „Уместо да сакупљамо туђа зрна, ми расипамо сопствену плеву“ (254). Речи су око нас „као ројеви снежних пахуљица око мирног путника који зна куда иде“, а када се „из те вејавице речи“ издвоји једна и испречи се испред нас, „страшна и огромна“, убојита је и неумољива као и „оно што казује и означава: вечност, љубав, борба, пораз, величина, лепота, смрт“ (255).

Знао је да су велики људи „драгоцен пробни камен“ у нашим недоумицама, често се питао шта би о нечему рекао Вук, а „још чешће: шта бисмо рекли ми данашњи људи да међу нама одједном искрсне неки нови Вук [...] и да нам отвара неке далеке и опасне видике“ (257).

Сажео је своје становиште као пресуду: „Петар Кочић ће остати као пример писца који је на најкраћи, најјаснији и најбољи могући начин успео да саопшти оно што је имао да каже људима свога језика“ (258). Неукост у језику се види када у преводу стоји: *зуб мудросџи* а не: *умњак* (259).

У песми непознатог калуђера из осамнаестог века нашао је стих: *Јарка сунца златни круи*. Кад би год тај стих прочитао, не само да је видео но је и чуо „како младо створење живо и радосно поскакује низ невидљиве степенице сачињене од саме светлости“ (261). Као страствен читалац старих хроника и биографија наслушао се жалби на живот без смисла, али и видео да је човек и у најтежим приликама налазио могућности да каже нешто добро, „могао је да не уради неко зло, да *йрећуџи* злу реч...“ (261).

Неко је написао да је у Андрићевим рукама наш језик „постао послушно средство“, а он је иронично коментарисао како је са Духом „склопио фаустовски пакт“ и додао: „једна легенда више, једна истина мање“ (262–263). Читајући о себи као мудрацу и моралисти, обрадован па уплашен, видео је истину у Вуковим речима „да је то сасвим различито: знати о неком послу лијепо говорити, и знати га добро и паметно радити“ (268).

Казује да се одувек бавио речима, најпре онима што их је *изговорио* или чуо, затим онима које су *писане* или *шћампане*, а напоследку је остао с речима „које неће никад бити ни изговорене ни написане, ни штампане“, од којих је „сачињено ћутање“ (271). Уочио је да Томас Ман „нема празнине ни речи-ћорака“ и да стилска опширност служи речима које су „богате смислом“ (273). Учинило му се да би живот био „једна срећна вечност“ ако би живи говорили мање и ако би „покојници бар нешто могли да кажу“ (273). „Треба бити неповерљив и строг према речима“ док „често навиру на уста, као да их неко други из нас говори“ (279).

У песничким сликама и поређењима „има доста просте игре речи“, али и „доста драгоценог смисла“ који тражимо свуда, „а налазимо га само у поезији, понекад“ (280). Инфлација речи показује да „влада несигурност и забуна у мислима, неред у осећањима“, да је то „као патогено множење

ћелија у телу код извесних болести“, да тада човек бира да слабу реч „подупире са две нове речи, слабе као и она прва, или још слабије од ње“ (283). А „никад се не зна докле и са каквим последицама може да живи свака наша реч у другом човеку“ (362). Видик се мрачи када „говор почиње од чамотиње да ствара пустињу“ и када „речи долећу и насрћу у јатима, као скакавци...“ (417).

Било му је „пет или шест година“ кад је за некога речено: „Он је сумњив“, а касније је та реч толико нарасла да је неприметивши „постао и сам сумњив, себи и другима“ (433).

Циљано псујући, полицајац Шарић себи је стварао „илузију да псовка додаје нешто његовом ниском расту и нејакој и несигурној снази“ (503). Када је инжењер родом из брдских крајева почињао да прича о свом детињству, није као у другим приликама користио клишетиране изразе, већ је, озарен, изговарао: „у цик зоре саме“. Очигледно је у њему „као зрачак скривеног сјаја и трептај пригушеног зрака живео тај цик зоре саме...“ (505–506).

Досадни и упорни беседник очајнички продужава говор а „кад нема више ни једне мисли у глави, он ређа празне речи...“ (507–508). Тежаци, морнари, носачи и сви који раде тешке послове „разговарају међу собом са мало речи“ и сваки час показују своју велику црну руку, „као неки главни доказ, у исто време благ и тежак“ (534).

Човек са осмејком у очима изгледао је „као да ће сад изговорити неку нарочиту умну реч“ и ту реч је стално наговештавао, али је није „до краја живота изговорио“ (543).

Чини ми се да је малочас поменути *осмејак* међу најчешћим именицама у *Знаковима ѿред ѿуѿа*. Тако смо, са осмејком, стигли пред увод у „Вечити календар матерњег језика“ (565–572), где Андрић пише да ће у том недовршеном календару „на десетинама и десетинама страница бити говора о стотинама речи, можда и више“, да ту нико „не тражи ни лингвистике ни философије; ништа до записе једног песника о његовим сусретима са речима“.

С малим коментарима и подацима, као што је иначе радио у својим свескама, записао је речи: *данѿуба* (где има „нечега моралистички прекорног и мргодног“, али и „нечег романтичног“), *скрасиѿи се* (која је „као необичан минерал или редак цвет поред пута“), *разѿалиѿи* (где увек види део „модрога неба међу размакнутих белим облацима“), *ѿањич* (што је „празно зрно“), *ѿреврѿанер* (голуб превртач), *узалудник* (из реченице Радована Самарѿића), *домерак* (старобеоградско име за „цубок“), *мирник* (из записа Руђера Бошковића), *снебиваѿи се* (реч с којом „човек може сатима, данима да се дружи и разговара“), *разѿовориѿи* („утешити кога разговором у његовој невољи или жалости“), *чуваркућа* („прадеда Тодор Младеновић“ одређен да чува кућу или биљка „која се сади на

улазу у кућу, на крову или на капији“), *одахнућии* и још неколике, с истим кореном, до судбоносног *издахнућии* које „означава крај свега што сада јесмо“. Највише тако забележених речи је из 1973. године (574). По свему видимо и можемо да потврдимо како је Андрић при свом крају хтео да састави „Вечити календар матерњег језика“ као тестаментарну књигу.

Најпотпуније, и то на почетку замишљеног „Вечитог календара матерњег језика“, истумачио је лепу и тајанствену реч *бео, бела, бело*, која је за њега „светла, моћна, звучна и блештава, а нејасна и тешко објашњива“, истовремено. Навео је примере и изреке: *бели свети, бели дан, бели цар, беле њеле, бела застава, бела маија, на белом хлебу, бели удовац, бела врана...*, презимена Белић, Бељански, Белогрлић, Белобрк, Бјелопавлић, потом Београд, Бела Црква, Бијело Поље, Бела Паланка.

У антологијској минијатури дао је „лик прецветале лепотице Циганке са Чубуре“ која „прича о свом првом љубавнику и о трагедији у којој га је изгубила“, запомажући:

„А волела сам га, господине! Јаооо, волела сам га као белог бога!“

На завршетку казивања о речи *бео, бела, бело*, Андрић је навео седам стихова, од којих је први „Уранила Косовка девојка“, а испод њих дао поетичан и узбудљив коментар:

„Овде све сија и блешти од белина разних тонова и различитог порекла. Нису бели само рукави, лакти ни хлебац него неки бели сјај као да се шири од *девојке, од недеље, јарког сунца и златних кондира*. Та белина није само физичке природе, она као да избија из целог овог свечаног девојачког похода...“

Слагање Андрићевих записа о речима застаје овде, на српском трагичном пољу, у белини Косовке девојке што „се шеће по разбоју млада“ и вида ране.

ПРИПОВЕТКЕ ИВЕ АНДРИЋА У СРПСКОМ КЊИЖЕВНОМ ГЛАСНИКУ

ДРАГАНА ГРБИЋ*

С а ж е т а к. – Иво Андрић је у *Српском књижевном гласнику* објављивао приповетке, есеје, преводе и критике, а библиографија његових прилога у овом часопису броји преко педесет јединица и доноси се у прилогу овог рада. Сарадња са *Српским књижевним гласником* на својеврстан начин је оставила видљивог трага у генези пишевог приповедног стваралаштва, те је отуда посебан фокус истраживања на односу између првих верзија неких од његових најважнијих приповедака објављених у овом часопису и потоњих објављивања у збиркама. Као илустративни примери динамичности генезе анализирана су дела из збирке *Приповејке II*, објављене 1936. године у Српској књижевној задрузи, јер је пет од укупно шест приповедака објављених у овој збирци имало премијеру баш у *Српском књижевном гласнику*.

Кључне речи: *Српски књижевни гласник*, часописни контекст, генеза приповедног текста, критичко издање, библиографија

У тренутку када Иво Андрић 1920. године у *Српском књижевном гласнику* објављује приповетку „Дан у Риму“, овај часопис већ ужива ауторитет и реноме какав ће писац током времена тек остварити. Отуда овај рад настоји да осветли однос између два ауторитета – једног већ утврђеног кроз јасну уређивачку политику часописа која је нормирала књижевну сцену оног времена; и другог који ће се тек изградити, а који је прве важне приказе и критике својих приповедака и есеја добио управо у *Српском књижевном гласнику* у студијама Милана Богдановића, Исидоре Секулић, Николе Мирковића, Владимира Ћоровића, Густава Крклеца и Ксеније Атанасијевић.

У овом часопису Андрић је објављивао приповетке, есеје, преводе и критике, а библиографија његових прилога у *Српском књижевном гласнику* броји педесет и шест библиографских јединица. Неке од најпознатијих приповедака писац је први пут објавио управо ту, нпр.

---

* Институт за славистику, Универзитет у Келну/ Институт за књижевност и уметност, Београд, draganaagrbc@gmail.com

приповетке „Ћоркан и Швабица“, „Мустафа Маџар“, „Мост на Жепи“, „Смрт у Синановој текији“, „Напаст“, „Жеђ“, а приповетку „Мара Миљосница“, која је у неким студијама одређена и као кратак роман, објавио је чак у четири наставка 1926. године. Укључујући текстове које су други аутори писали о Андрићевом делу, библиографија се увећава за додатних деветнаест јединица, а комплетна библиографија Андрићевих прилога као и прилога о његовом делу објављених у обе серије часописа *Српски књижевни гласник*, броји седамдесет и шест јединица и доноси се у прилогу овог рада.

Када је реч о објављивању књижевних дела у часописима, која су након премијере у периодици објављена и самостално, савремена истраживања показују да су часописне верзије врло често биле пробне верзије, које су писци након прве рецепције „брусили и дотеривали“. Управо са том почетном методолошком премисом из домена студија периодике, у овом раду се приповетке Иве Андрића објављене у *Српском књижевном гласнику* анализирају са циљем да се осветли степен нарративне генезе у односу на потоња издања. Поред поменутог методолошког приступа истраживања периодике, други важан методолошки аспект представљају начела критичког приређивања дела Иве Андрића, са фокусом на збирку *Приповејке II* из 1936. године објављене код Српске књижевне задруге, при чему је од укупно шест приповедака објављених у збирци пет имало премијеру у овом часопису.

Што се постојећих истраживања ове проблематике тиче, у савременој литератури забележен је само један прилог посвећен Андрићевој сарадњи са *Српским књижевним гласником*, и то је текст Николаја Тимченка „Иво Андрић у „Српском књижевном гласнику““, објављен 1987. године. Поред овог текста у оквиру разматрања неких сасвим других проблемских аспеката било *Српској књижевној гласнику* било Андрићеве поетике, поједини аутори су се дотакли и Андрићеве сарадње са овим часописом. У раду Марка Недића „Стандардизација жанра у новој серији“¹ анализирана је улога приповедака Иве Андрића у односу на остале жанрове часописа, са једне стране, а са друге, у односу на остале приповедаче. Такође, у раду А. Петрова² „Српски књижевни гласник и процеси осавремењивања и онесавремењивања у књижевности“ писано је и о Андрићевим приповеткама, есејима и критикама пре свега у одно-

¹ Марко Недић, „Стандардизација жанра у новој серији“, у: *Сто година Српској књижевној гласнику*, ур. С. Тутњевић, М. Недић, Матица српска, Институт за књижевност и уметност, Београд, Нови Сад, 2003, 85–95.

² Александар Петров, „Српски књижевни гласник и процеси осавремењивања и онесавремењивања у књижевности“, у: *Сто година Српској књижевној гласнику*, ур. С. Тутњевић, М. Недић, Матица српска, Институт за књижевност и уметност, Београд, Нови Сад, 2003, 53–72.

су према новим појавама на ондашњој књижевној сцени, нпр. о Растковом роману *Бурлеска јосјодина Перуна боја њрома*.

Ова Андрићева критика је централна тема и Тимченковог текста „Иво Андрић у Српском књижевном гласнику“ о односу између овог часописа и будућег Нобеловца, што је и једини рад посвећен само овој проблематици. Будући да савремена литература не нуди систематска проучавања Андрићеве сарадње са *Српским књижевним гласником*, а да је у поменутом Тимченковом раду дат само панорамски преглед, при чему је тежиште његове анализе на Андрићевим критикама и белешкама, и то у првом реду о роману Растка Петровића *Бурлеска јосјодина Перуна боја њрома* и полемици која се поводом овог писца водила не само у овом часопису него на књижевној сцени оног времена, циљ овог рада је да истражи Андрићеву сарадњу са *Српским књижевним гласником* у домену објављивања приповедака. Овај аспект је Тимченко у свом раду потпуно заобишао, те је и закључио своје истраживање речима да „сарадња Иве Андрића у *Српском књижевном гласнику* [...] представља важан део његове стваралачке биографије и о њој ваља писати подробно и продубљено. Ови редови су само овлашна скица неких од питања која би могла и морала бити обухваћена подробном расправом о Андрићевој сарадњи у нашем најпознатијем и најутицајнијем књижевном часопису између два рата.“³

С обзиром на чињеницу да је овај текст објављен пре равно тридесет година, а да се у међувремену није појавио ни један други прилог који би детаљно приказао ову проблематику, у нашем истраживању су приповетке најпре контекстуализоване у ширу часописну основу, а потом им је проблемски приступљено. Најпре је урађена 1. комплетна примарна (Андрићева) и секундарна (о Андрићу) библиографија у овом часопису, а затим 2. архивско истраживање, да би се тек потом 3. интерпретативно приступило часописној грађи, са фокусом на приповетке, и то у односу на 4. генезу приповедака између њихове часописне верзије и потоњих издања у збиркама. За овај последњи аспект важну улогу приликом нашег истраживања имао је рад на приређивању критичког издања Андрићеве збирке *Приповејке II* из 1936. У централном делу рада најпре се даје преглед статистичких елемената проистеклих из анализе урађене библиографије и архивских истраживања, а затим се на илустративним примерима анализира генеза приповедног текста из пишчеве радионице, која се мењала на путу од часописа до збирки.

---

³ Николај Тимченко, „Иво Андрић у Српском књижевном гласнику“, у: *Стремљења, Часопис за књижевност и уметност*, год. XXVII, бр. 3, мај–јун, 1987, стр. 47.

* * *

Иво Андрић је био присутан у све три „серије“ *Српској књижевној власнику*. У првој серији, која је излазила од фебруара 1901. до јула 1914. године, објавио је само један прилог у време уредништва Јована Скерлића, и то превод са енглеског језика песме Волта Витмена „Ја долазим са снажном музиком“, који је потписао не пуним именом и презименом него само иницијалима. Објављен уочи Првог балканског рата, превод песме је тематиком и атмосфером сасвим одговарао духу времена, а оцењен је суперлативно: „превод је тачан, разложен, и уз то, први који достиже највиши естетско-уметнички ниво. [...] Витмен је, свакако, у Андрићу имао правог тумача, који је преводом умео и да надмаши оригинални текст.“⁴ Андрићева успешна премијера у *Српском књижевном власнику* наговестила је успех његове будуће сарадње са овим часописом, што је потврђено и низом критичких студија објављених у другој обновљеној серији часописа. У последњој, „трећој серији“, аутор је присутан наравно само кроз студије о његовом делу – и то у два прилога објављена 1992. године написана од стране приређивача његових Сабраних дела, Петра Џацића – „Природа и позадина „случаја“ у Андрићевом делу“ и „Светлост и светости Андрићевог дела“.

Фокус овог истраживања представља Андрићева сарадња са Новом серијом *Српској књижевној власнику* (септембар 1920. – април 1941), која је отпочела већ у трећој свесци у време уредништва Богдана Поповића и Слободана Јовановића, као што је познато са објављивањем приповетке „Дан у Риму“ 1. новембра 1920. године. Међутим, два месеца пре тога у првом и у другом броју Нове серије, објављена су у два приказа о Андрићевом делу – о *Ex Pontu*, који је написао Владимир Ћоровић и приказ Милана Богдановића о *Пути Алије Ђерзелеза*, чиме је на изванредан начин „припремљено“ пишење појављивање у часопису. Ћоровић је том приликом приметио: „Г. Андрић је несумњиво један од најсимпатичнијих и најбољих младих, са највише срца и уравнотежености, и ми ћемо наскоро са задовољством о њему донети пунију оцену.“⁵ Сарадња је била врло интензивна и у континуитету је трајала све до прекида излажења часописа уочи Другог светског рата, када је 16. фебруара 1941. године објављена приповетка „У воденици“.

У Новој серији писац је објавио укупно двадесет и три приповетке. Поред поменуте две, у овом часопису су објављене приповетке: „Ћоркан и Швабица“, „За логоровања“, „Мустафа Маџар“, „У мусафирхани“, „Мара Милосница“, „Мост на Жепи“, „Чудо у Олову“, „Исповијед“, „Код казана“, „Смрт у Синановој текији“, „Напаст“, „Жећ“, „Олујаци“,

⁴ Ljiljana Babić, „Vitmenova poezija u srpskohrvatskim prevodima između dva rata“, у: *Stav: časopis za kulturu, društveni život i umetnost*, god. 2, br. 4/5, 1977, 114–115.

⁵ В. [Владимир Ћоровић] „Ex Pontu“, у: *Српски књижевни власник*, 1920, књ. 1. бр. 1, 1. септембар 1920, стр. 79.

„Деца“, „Мила и Прелац“, „Труп“, „Вино“, „Стазе“, „Чаша“, „Кавалјери Св. Духа“, „Јелена, жена које нема“. Двадесет и три приповетке објављене су у целини, а приповетка „Мара милосница“ је због дужине објављена у четири наставка, док је текст „Кавалјери Св. Духа“ објављен као одломак с насловом „Занос и страдање Томе Галуса“, а поднаслов „Галусов запис“ има у часопису и приповетка „Јелена, жена које нема“. За готово све ове приповетке објављивање у *Српском књижевном гласнику* представљало је премијеру, а тек потом су биле објављене или у самосталним збиркама или прештамповане у другим часописима и антологијама.

Поред оригиналних приповедака, Андрић је у Новој серији *Српског књижевног гласника* објавио и преводе још три књижевна дела – са немачког „Легенду о малој играчици“ Готфрида Келера, са италијанског „Извесне дужности“ Луиђија Пирандела и са шпанског „Не“ Хуана Рамона Хименеса, при чему је ове преводе потписао псеудонимом „Р. Р.“. Истим псеудонимом потписао је и своје друге прозне прилоге, нпр. још две легенде – „Легенду о св. Франциску из Асизиа“ и „Легенду о Лаури и Петрарки“, а у два наставка објављен је текст „Симон Боливар Ослободилац“ и прилог о Гоји. Шест година касније објавио је свој чувени есеј „Разговор са Гојом“, који је потписао именом и презименом, као што је пуним именом и презименом потписао и текст „Његош као трагични јунак косовске мисли“, објављен 1. јула 1935. године, заснован на јавном предавању које је одржао на Коларцу уочи католичког Божића 24. децембра 1934. године.

После приповедака, другу највећу групу Андрићевих прилога чине критички прикази и белешке. Будући да је све приказе осим првог објављеног 1922. године у овом часопису о роману Растка Петровића – *Бурлеска јосјодина Перуна боја ірома*, и текста о Јовану Скерлићу из 1924. године, Андрић потписао псеудонимима „Р.“ или „Р. Р.“, постављено је питање ауторства у неким библиографијама. Наиме, у *Библиографији Иве Андрића (1911–2011)*⁶ од укупно осамнаест приказа објављених у Новој серији *Српског књижевног гласника* код једанаест библиографских јединица је у полуквадратној загради приликом тумачења псеудонима наведена напомена да је ауторство спорно. У претходно урађеној *Библиографији нове серије Српског књижевног гласника* Станише Војиновића⁷ нема напомена о спорном ауторству, него се у библиографији после иницијала „Р.“ или „Р. Р.“ након косе црте наводи „Иво Андрић“, а у Попису шифара, иницијала и псеудонима је на 17. и 18. страни разјашњено значење поменутих иницијала.

⁶ Љ. Клевернић, К. Мирић, М. Блашковић, В. Укропина, Д. Кермеци, С. Субашић, М. Ваш, *Библиографија Иве Андрића (1911–2011)*, Задужбина Иве Андрића, САНУ, Библиотека Матице српске, Београд – Нови Сад, 2011.

⁷ Станиша Војиновић, *Српски књижевни гласник 1920–1941*, Библиографија нове серије, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2003.

Више него што је Андрић писао о другима, писали су други о њему, а у периоду од 1920. до 1939. године објављено је укупно осамнаест приказа о Андрићевом делу у *Српском књижевном гласнику*. Најважније оцене и приказе и данас релевантне у литератури написали су Милан Богдановић, Исидора Секулић, Густав Крклец и Никола Мирковић.

Осим важне чињеница да је и у првом и у другом броју новопокренуте серије објављен по један приказ о Андрићевој поезији и прози, што говори у прилог томе какву је репутацију већ тада писац уживао у Уредништву овог часописа који је нормирао књижевну сцену оног времена, највећи број приказа о Андрићевом делу (укупно 12) објављен је по изласку из штампе његове треће збирке *Пријовейке II* 1936. године у Српској књижевној задрузи. Три приказа о преводима Андрићевих дела и уопште српске књижевности, објављена су 1936. и 1937. године, чиме је указано на значај који је писац већ тада био стекао изван свог матерњег језика, што је на неки начин припремило терен за објављивање обимне студије Николе Мирковића, која је 1938. и 1939. године изашла у неколико наставака.

На интензитет Андрићеве сарадње са *Српским књижевним гласником* и уопште на његово присуство у овом часопису указује чињеница да је од укупно двадесет и два годишта часописа будући нобеловац био присутан у двадесет и једном. Једино 1927. године није забележен ни један једини прилог, док су 1938. и 1939. објављени само прикази његовог дела, а Андрић није ништа објавио. Те године су, као што је из његове биографије познато, представљале важан период у дипломатској каријери, што се одразило и на кратку паузу у сарадњи са *Српским књижевним гласником*. Међутим, треба напоменути да је донекле баш сарадња са овим часописом и допринела Андрићевом успону и на књижевној сцени и у дипломатији, јер је он управо на предлог оснивача и уредника *Српског књижевног гласника* Богдана Поповића и Слободана Јовановића 1926. био примљен за члана Српске академије наука и уметности, а у јесен исте године је постављен за вицеконзула Генералног конзулата Краљевине Југославије у Марсеју. Занимљиво је да је Поповић у свом образложењу Академији истакао да је Андрић доказао своје списатељско умеће и као примере за илустрацију те тврдње навео дела која су била објављена управо у овом часопису. Друга краћа пауза у сарадњи са *Српским књижевним гласником* настала је у време процвата Андрићеве дипломатске каријере, када је у новембру 1937. године постављен за помоћника министра иностраних послова, а априла 1939. и за опуномоћеног министра и посланика Краљевине Југославије у Берлину. Отуда не чуди да је управо ових година објављено и највише приказа о Андрићевом делу у *Српском књижевном гласнику* – укупно девет укључујући и поменути обимну студију Николе Мирковића, која је након тога објављена и као самостална монографија.

Овој статистици треба додати још један важан податак који такође говори о улози Иве Андрића у *Српском књижевном гласнику*, а то је да су од поменуто двадесет и два годишта његове приповетке отвориле у јануарским празничним бројевима скоро половину тог опуса. Приповетке Иве Андрића објављене су као новогодишњи поклон читаоцима у чак десет бројева објављених 1. јануара, а такође 1. јануара 1938. године отпочео је Никола Мирковић да објављује своју студију, што је уједно била и прва самостална објављена монографија о Андрићевном делу. Због свих ових чињеница у литератури је већ примећено да „треба нагласити да је Андрић по свему био писац *Српског књижевног гласника*. У СКГ-у је Андрић у обе деценије нове серије објављивао своје приповетке [...] а Гласникови критичари одужили су се Андрићу текстовима у СКГ-у, који се до данас убрајају међу најбоље у литератури о Андрићу.“⁸

Јасан показатељ Андрићевог статуса у овом часопису јесте и чињеница да га је Уредништво консултовало чак и око уређивачке концепције. Почетком 1934. године покренута је реформа часописа, а Управни одбор је наложио својим члановима Слободану Јовановићу, Јовану Јовановићу, Јаши Продановићу и Милану Гролу да најважније сараднике часописа, међу којима су били Исидора Секулић, Иво Андрић и Милан Кашанин, замоле за мишљење о будућој концепцији часописа.⁹ Од 1935. године Исидора Секулић, Милан Кашанин и Иво Андрић заједно са Ником Бартуловићем, Момиром Вељковићем, Божидаром Ковачевићем, Радојем Кнежевићем, Николом Мирковићем и Ђорђеом Тасићем били су и чланови Књижевног одбора *Српског књижевног гласника*.

О пишчевој сарадњи са часописом сведочи и архивска грађа *Српског књижевног гласника* која се чува у Архиву града Београда и броји укупно 54 књиге и 15 великих архивских кутија. Та архивска грађа је комплетно прегледана, али осим признаница за примљене хонораре, изводе из рачуна и преписке, други архивски материјал који би се односио на рукописну грађу Андрићевих прилога објављених у овом часопису није пронађен. Сачуване су, на пример, признанице које је аутор својеручно потписао и потврдио да је на благајни *Српског књижевног гласника* примио хонорар – 1923. године од 360 динара за приповетке „Мустафа Маџар“ и „У мусафирхани“, а 1926. за приповетку „Мара Милосница“ објављену у наставцима 2760 динара. Будући да су у овом часопису готово све Андрићеве приповетке први пут штампане, приликом истраживања било је очекивано да се пронађу рукописи или бар кореспонденција приликом слања рукописа, међутим, таква архивска грађа, нажалост, није пронађена. Без обзира на одсуство рукописа

⁸ Александар Петров, *нав. дело*, 69.

⁹ *Српски књижевни гласник улази у 34. годину*, у: *Правда*, XXX, 1934, бр. 10476, 2. јануар, 6.

и друге архивске грађе, прва објављивања Андрићевих приповедака у *Српском књижевном гласнику* су круцијална у контексту анализе њихове генезе, што је показало и критичко приређивање четири од укупно пет збирки првог кола критичког издања дела Иве Андрића, те су све поманути приповетке у корпусу критичких издања добиле важан статус прве варијанте и у том светлу су и у оквиру овог истраживања посматране.

* * *

У литератури је примећено да је управо овај часопис имао важну улогу при нормирању приповетке као жанра у историји српске књижевности. „Повлашћено место које је и даље имала приповетка сигурно није добијено по аутоматизму него по уверењу *Гласникових* уредника и сталних критичара да је приповетка у међуратном времену књижевна врста која у утакмици са поезијом, без обзира на одиста високе естетске домете ове друге у појединим случајевима, [...] с правом задржава прво место у хијерархији књижевних жанрова у часопису. То су доста често истицали и стални *Гласникови* критичари Милан Богдановић и Бранислав Миљковић, и кад су говорили о појединачним приповедачким и романсијерским књигама, и кад су давали сумарније прегледе годишње књижевне продукције. Приповетка је тако повлашћено место постигла најпре захваљујући великом броју добрих приповедача какви су Иво Андрић, Драгиша Васић, Растко Петровић [...] Све најбоље Андрићеве, Васићеве, Кашанинове, Расткове, Вељкове приповетке из тог времена, на пример, објављене су већ у првој међуратној деценији *Гласниковој*. Оне су, заједно са добрим приповеткама других аутора, сигурно омогућавале да се створи одређена представа о врло високом вредносном стандарду овог жанра, као и да се управо са њим код читалаца вредносно идентификује и сам часопис.“¹⁰ Овај Недићев став је у случају Иве Андрића потпуно тачан, погото када се има у виду које су то Андрићеве приповетке објављене у овом часопису, а још више када се анализом степена промена у наративној генези тих приповедака у односу на њихово прво часописно објављивање и варијанте у потоњим збиркама, потврди да су варирања и промене основног текста, како ће се видети из примера који следе, била врло мала.

Више од две трећине Андрићевих приповедака после премијере у *Српском књижевном гласнику* објављене су у три збирке именоване истим једноставним називом – *Приповећке*. Иво Андрић је те три збирке објавио код своје „вршњакиње“, како је једном назвао Српску књижевну задругу, основану исте године када је и он рођен. Првих пет приповедака објављено је у збирци *Приповећке* из 1924. године – „Дан у Риму“, „Тор-

¹⁰ Марко Недић, *нав. дело*, 92–93.

кан и Швабица“, „За логоровања“, „Мустафа Мацар“, „У мусафирхани“. У једном интервјуу са Љ. Јандрићем писац се осврнуо на објављивање своје прве збирке приповедака прокоментарисавши је: „Тада, 1924. године, било је теже ући у Српску књижевну задругу него у царство небеско. Иначе, Задруга и ја смо вршњаци: рођени смо исте године.“¹¹

Хронолошким редоследом појављивања у *Српском књижевном гласнику* наредних пет приповедака објавио је у збирци *Приповејке* из 1931, то су „Мара Миросница“, „Мост на Жепи“, „Чудо у Олову“, „Исповијед“, „Код казана“; и још пет у збирци *Приповејке II* из 1936. године – „Смрт у Синановој текији“, „Напаст“, „Жеђ“, „Олујаци“, „Деца“, „Мила“ и „Прелац“. Приповетка „Деца“ је после часописне верзије први пут објављена 1948. године у збирци *Нове приповејке*; а три приповетке „Труп“, „Чаша“ и „У воденици“ тек у издању *Одабране приповејке* такође код Српске књижевне задруге 1954. године. Приповетке „Вино“, „Стазе“, „Занос и страдање Томе Галуса“ после часописне премијере наредно објављивање су имале тек у првом издању Андрићевих Сабраних дела из 1963. године, које су приредили Мухарем Первић и Петар Џаџић, и то у оквиру књиге бр. 10 *Стазе, лица и предели*.

С обзиром на чињенице да је више од две трећине приповедака (15 од укупно 23) после часописне премијере било објављено у збиркама Српске књижевне задруге, овај рад на својеврстан начин представља слику Андрићеве сарадње са две кључне институције српске културе прве половине 20. века – *Српског књижевног гласника* и Андрићеве вршњакиње Српске књижевне задруге.

* * *

Сарадња са *Српским књижевним гласником* оставила је видљивог трага у генези Андрићевог приповедног стваралаштва. Уколико се претходни фактографско-позитивистички подаци анализирају у домену наративне структуре Андрићевих приповедака, они указују заправо на један од најважнијих аспеката његове поетике – на њихову наративну генезу. У том смислу дијалог између првих часописних варијаната помених приповедака и њихових првих објављивања унутар једне збирке доноси кључне увиде у пишчеву радионицу и представља огледало њихове генезе. Разлике на структурном, композиционом и стилском нивоу између часописних варијаната појединих приповедака и њиховог првог

¹¹ Љ. Јандрић, *Са Ивом Андрићем*, Коло LXX, књ. 470, Српска књижевна задруга, Београд, 1977. Више о сарадњи И. Андрића и СКЗ у: Драган Лакићевић, „Вршњаци – Иво Андрић и СКЗ“, у: *Национална ревија Србија*, бр. 27, јул–август, 2011; „Андрићев венац 1892–2012. СКЗ и царство небеско“, у: *Гласник Српске књижевне задруге*, год. LIX (нов серија), бр. 39, јун 2012, Београд, 24; Светлана Стипчевић, *Књижевни архив Српске књижевне задруге 1892–1970*, Коло LXXV, књ. 501, СКЗ, Београд, 1982.

објављивања у збиркама биле су највеће у односу на сва потоња објављивања, што је јасно показало прво коло критичког издања приповедака Иве Андрића. Стога је основни циљ овог рада био да покаже генетички развојни лук поменутих приповедака.

Као илустративан пример динамичности те генезе анализираћемо приповетке објављене у збирци *Приповећке II* из 1936. године. Једина приповетка из ове збирке која није нигде објављена пре 1936. јесте приповетка „Свадба“, и само за њу постоји сачуван рукопис у оквиру Личног фонда Иве Андрића у Историјској збирци Архива Српске академије наука и уметности. Будући да су приповетке „Смрт у Синановој текији“ (1. 1. 1932), „Напаст“ (16. 6. 1933), „Олујаци“ (1. 1. 1934), „Жећ“ (16. 5. 1934) и „Мила и Прелац“ (16. 4. 1936) први пут објављене у *Српском књижевном гласнику*, Андрићева сарадња са овим часописом представља важан први ступањ у њиховој развојној генези. Разлике које постоје између часописног и потоњих издања грубо се могу поделити у две категорије. У прву категорију спадају разлике на лексичком нивоу услед стилско-семантичких промена или правописних усаглашавања, а у другу разлике у домену семантичко-синтаксичке структуре, које су се тек код појединих примера пренеле и на виши, структурни ниво приповетке. Такав случај у оквиру збирке из 1936. године постоји једино код приповетке „Напаст“, где су се варијантне разлике између часописног и потоњих издања директно одразиле на карактеризацију главног лика.

Приповетка „Напаст“ објављена у *Српском књижевном гласнику* одређена је као варијанта у критичком издању не само стога што је то било њено прво објављивање, него и услед чињенице да су одређена решења била присутна само овде, а у погледу генезе приповетке те разлике су у односу на сва каснија издања врло изразите. Већ у првом пасусу постоје стилска решења својствена само приповеци у часописном издању. Тако, на пример, реченица, којом се на почетку приповетке одређује карактер фра Стјепана, приликом првог објављивања у *Српском књижевном гласнику* није била стилски савршена – „ишао је мирно и весело куда му је наређивано и како му је наређивано, и враћао се још веселије.“¹² Стога је писац већ приликом наредног објављивања начинио инверзију тако да смисао буде јаснији, те је та реченица у збирци из 1936. гласила: „ишао је мирно и весело и враћао се још веселије куда му је наређивано и како му је наређивано.“¹³

Крај приповетке је најдрастичније измењен. У часописној верзији претпоследњи пасус у којем се експлиците наглашава слаб карактер фра Стјепана гласи:

¹² Иво Андрић, „Напаст“, у: *Српски књижевни гласник*, књ. 39, бр. 3 [тј. 4], 16. јун 1933. стр. 241.

¹³ Иво Андрић, „Напаст“, у: Иво Андрић, *Приповећке II*, СКЗ, Београд, 1936, 53.

„Ту пребацује самоме себи што је, ето, опет попустио и причао своју причу о напасти. *Зариче се да неће њричати више никад ником, ња да ња на кољенима моле или бајинама најоне*. Испуни га огорчење на фратре који се смеју и подругују свему и који су, осим светог крста на њима, Турци као и остали Турци. За тим прекори сам себе због тако оштрог суда и ружних мисли о браћи.“¹⁴

У збирци *Приповејке II* из 1936, као и у свим издањима која следе приповетка се завршава на следећи начин:

„Ту пребацује самоме себи што је, ето, опет попустио и причао своју причу о напасти. Испуни га огорчење на фратре који се смеју и подругују свему и који су, осим светог крста на њима, Турци као и остали Турци. За тим прекори сам себе због тако оштрог суда и ружних мисли о браћи, *и зариче се само да неће њричати више никад ником, ња да ња на коленима моле или бајинама најоне. И у њим њренуцима, док сам себи даје њо обећање, оно му изгледа њврдо и њейорециво*.“¹⁵

Наредна два пасуса ова приповетка има само у *Српском књижевном гласнику* и они се надовезују на наведени цитат.

„Растера те мисли, али не може да растера жалост због свега тога; и сваки пут мора самом себи да каже, да човек неминовно губи другове и да му, на крају, остаје једино његова жалост.

Али већ сутра, после ручка, кад се сви искупе на кафу и разговор, он је и опростио и заборавио фратрима увреду и разочарење које су му нанели. А првом приликом он ће поново испричати своју причу која ће на истим местима бити испрекидана новим упадицама и шалама; и опет ће се повући у исти онај буцак, увређен и огорчен на све фратре, са жалости као јединим другом.“¹⁶

У њима је резимиран сиже приповетке и још једном су на самом крају наглашене *добродушности* и *разговорљивости*, као основне карактерне особине главног лика, при чему је ова друга истовремено и нарративна окосница централног дела приповетке. Да није тих фра Стјепанових особина, приповетка би имала сасвим другачији и нарративни и

---

¹⁴ Иво Андрић, „Напаст“, у: *Српски књижевни гласник*, 247. Истакла Д. Г. Даље у тексту су сва курзивна истицања у цитатима наша.

¹⁵ Иво Андрић, „Напаст“, у: Иво Андрић, *Приповејке II*, СКЗ, Београд, 1936, 63–64.

¹⁶ Иво Андрић, „Напаст“, у: *Српски књижевни гласник*, 247.

стилски карактер. Уместо хумористичког тона доминирала би озбиљно интонирана критика католичке манастирске средине, а приповедањем само из перспективе ауторијалног приповедача би се ослабила динамизација фабулативног тока и карактеризација ликова, која је остварена управо смењивањем нарације у трећем нарацијом у првом лицу јединине.

Овај закључак којим резимира приповетку у целини писац је сасвим изоставио у потоњим издањима, чиме је приповетка донекле ослобођена од сентименталног патоса а фра Стјепанов карактер портретисан за нијансу одлучније. Осим ових крупних промена, присутна су и друга решења, која иако нису тако упадљива као наведени цитати, ипак указују на супстанцијалне промене у наративном ткиву. Таква је, на пример, замена синтагме *йоновно звук* из првог објављивања каснијим решењем *йоново шум*. „Угледа свећу поред себе и зачу *йоново шум* који га је пробудио: као лагано куцање у врата на капији.”¹⁷ Ова реченица се налази управо у преломном делу приповетке који је писац највише прерађивао, а о чему сведочи и рукопис „Неупотребљена варијанта једног става из приповетке „Напаст““ (Сабр. дела *Жећ*).¹⁸

Још суптилнија промена постоји у каснијим редакцијама следеће реченице из часописног издања: „Ту фратри који су се и *до сада йоіледавали* и намигивали један другом, почну гласно да га прекидају.”¹⁹ Променом само једног акцента и прилога *дошад йоілѣдали* уместо *до сада йоіледавали*, писац је нијансирано померио временску перспективу у реченици и то баш у тренутку преласка из једног облика нарације у други.

Поред ових примера разлике су присутне и на лексичком нивоу услед стилско-семантичких промена или правописних усаглашавања, а овде наводимо само неколико репрезентативних илустрација, при чему се најпре наводи текст приповетке из издања Сабраних дела Иве Андрића као последњег ауторизованог издања за време пишчева живота, а потом исто то место из часописног издања. Примери који илуструју промену ортографске норме у погледу спојеног и раздвојеног писања речи су следећи: *оїкако* – *од како*; *уїшом* – *у їшом*; *йоваздан* – *йо ваздан*; *лећи ћу* – *лећићу*. Архаични или дијалектални облици код појединих речи су осавремењени или замењени стандардном лексемом: *болело* – *болило*; *ускрињој* – *ускрсној*; *онесвешћени* – *онесвешћени*; *ишчиле* – *ишчиле*; *инай* – *инад*.

Као и код приповетке „Напаст“ и код приповетке „Смрт у Синановој текији“ су поред крупних промена у тексту присутне и незнатне измене у домену правописних и лексичких осавремењивања, а овде

¹⁷ Иво Андрић, „Напаст“, у: Иво Андрић, *Приповејке II*, 56.

¹⁸ Више у: Иво Андрић, *Приповејке II*, *Српска књижевна задруга, Београд, 1936*, приредила Драгана Грбић, Критичко издање дела Иве Андрића, коло 1, књига 3, Задужбина Иве Андрића, Београд, 2017, 245–248; 444–446.

¹⁹ Иво Андрић, „Напаст“, у: *Српски књижевни гласник*, 244.

издвајамо само неколико илустративних примера. Уместо часописног решења *йрейоручавао* у каснијим издањима приповетке стоји *йрейоручивао*; уместо *йреврѣао* стоји *йреврѣао*; уместо *йролејѣње* и *йреййролејѣњи* стоји *йролејѣно* и *йреййролејѣнни*; уместо *љуљачка* стоји *љуљашка*; уместо *онесвешѣену* стоји *онесвешѣену*. Уколико се ови и њима слични примери, којих има у свим Андрићевим приповеткама из ове збирке, хронолошки систематизују према годинама објављивања, врло јасно се могу пратити ортографске промене пре и после *Правойиса српскохрватској књижевној језика* Александра Белића, а на основу тога и пишчев став према ортографској норми, о чему сведочи и његова преписка са издавачким кућама. Код преостале четири приповетке из збирке *Приповећке II* постоји тек по која разлика у домену синтаксичко-семантичке структуре, док су све остале разлике више у домену стилских усавршавања или правописних усаглашавања попут претходно објашњених.

У приповеци „Смрт у Синановој текији“ на само неколико места постоје незнатна стилска варирања. Први портрет Алидеде са којим се читалац сусреће у часописној варијанти је богатији за једну синтагму којом је објашњено његово држање – „Био је оседео, погнут *од дујої седења* и обневидео од многог читања”²⁰. У свим потоњим издањима та реченица гласи: „Био је оседео, погнут и обневидео од многог читања”. Додатна информација којом се мотивише погрбљеност главног лика, проистекла из пасивног седећег положаја, изостаје, јер се синтаксичка фокализација усмерава на његову активност – *чишање*. Тачније, пажња је са телесне пропадљивости и тела које се погрбљује и смањује све више и више како се човек приближава тренутку смрти, преусмерена на духовну активност главног карактера и његове очи као огледало душе, јер је већ на почетку приповетке наглашено да је Алидеде имао „поглед шири него у осталих људи”. Овом елипсом у првом издању у односу на часописно издање не само да је имплиците објашњена основна карактерна особина главног лика, него је писац том једном једином стилском варијацијом демонстрирао врхунско приповедачко умеће у овој антологијској приповеци.

Поред овог упечатљивог примера усавршавања приповедног стила у часописној варијанти приповетке „Смрт у Синановој текији“ у односу на каснија издања, постоји још неколико места која је Андрић што стилски што правописно „избрусио”. Тако је, на пример, полуреченица у којој се огледа треперење свих унутрашњих немира Алидеде – „Још многу ноћ се будио *од само за њеја чујної куцања алке*”²¹, преформулисана већ у наредном издању како би се што директније нагласила његова

²⁰ Иво Андрић, „Смрт у Синановој текији“, у: *Српски књижевни гласник*, књ. 35, бр. 1 (1. јан. 1932), 2.

²¹ Иво Андрић, *нав. дело*, 8.

сомнабулност у кључној сцени приповетке – „Још многу ноћ се будио од куцања алке које је само он могао да чује.”²²

Ова последња реченица је веома слична претходно наведеној реченици из приповетке „Напаст“ – „Угледа свећу поред себе и зачу њоново шум који ња је њробудио: као лајано куцање у врати на кайији.”²³ И у једној и у другој приповеци место које Андрић стилски усавршава јесте управо кључна тачка карактеризације главних ликова и Алидеде и фра Стјепана. У само њима чујним звуцима огледају се њихови унутрашњи немири, који су се у њихове посвећене испосничке просторе пренели из реалног живота, а које они упркос подвижничком животу нису успели да сасвим превазиђу и ослободе се тих тренутака искушења. *Побољшавањем синтагми које се односе на врати – кайију*, јер су ти само њима чујни звуци допирали управо одатле тј. са *џранице*, писац као да је заправо желео да ојача *џраницу између сакралној и џрофаној светиа* главних ликова.

Ова два анализирана примера минималних стилских варирања осветљавају истовремено и одређене елементе шире генезе крећући се од појединачних текстова часописних варијаната приповедака ка једном вишем нивоу какав представља њихово уклапање у композицију збирке *Приповејке II*. После приповетке „Смрт у Синановој текији“ следи приповетка „Напаст“, а главни ликови су представници монашког света – један је дервиш а други је фратар, али се обојица носе, свако на свој начин, са истим искушењем – *женом*. Чињеница да писац и у једној и у другој приповеци на врло сличан начин настоји да (пре)стилизује управо сцену *femina ante portas* као кључни тренутак искушења, јасно показује да је Андрић настојао да међусобно хармонизује текстове појединачних приповедака претходно објављених у часопису приликом њихових уклапања збирке као веће целине.

Овим суптилним померањем писац као да скреће пажњу да се наративни фокус којим доминирају мушки главни ликови у свих шест приповедака развија заправо тек помоћу женских ликова постављених уз свакога од њих, и да би без жене која, како каже Алидеде, „стоји, као *кайија*, на излазу као и на улазу овога света”²⁴, и карактеризација мушких ликова остала крња и недовољно развијена. Тако у „Свадби“ уз Хусу кокошара стоји Мејра; као контраст психотичном Мудеризовићу из „Олујака“ постављена је лепа Мостарка; још једна лепотица помаже развој главног лика и у приповеци „Жећ”; а тетка-Мила је централна фигура дечакове перспективе у приповеци „Мила и Прелац“.

²² Иво Андрић, „Смрт у Синановој текији“, у: Иво Андрић, *Приповејке II*, СКЗ, Београд, 1936, 47.

²³ Иво Андрић, „Напаст“, у: Иво Андрић, *Приповејке II*, 56.

²⁴ Иво Андрић, „Смрт у Синановој текији“, у: Иво Андрић, *Приповејке II*, 49.

Случајно или не и код преостале три приповетке разлике између часописног издања и првог објављивања у збирци присутне су само у сценама везаним за женске ликове. У часописној варијанти „Олујака“ само једна једина реченица гласи сасвим другачије у односу на све потоње варијанте – „удавача се поче побојавати да ни крај овој нечовечној љути неће бити многа лејши ни радоснији“²⁵; а у првој збирци – „удавача се поче побојавати да ће и крај овој нечовечној љути бити исти.“²⁶

Исти је случај и са приповетком „Жеђ“, где је такође само једна реченица у часопису различита у односу на каснија издања, док су све остале разлике углавном на лексичком нивоу. Евоцирајући успомене на бесане ноћи из детињства у којима је као и фра Стјепан и Алидеде ослушкивала само њој чујни „тако неки мучан и једнолики шум споља: ветар који окреће димњак од лима или лупка баштанским вратницама које су заборавили да закључају“²⁷, командирова жена је у том тренутку закључила да „То више није била једна од безбројних у низу дана и ноћи, него једна једина, вечита и бескрајна пустиња од мрака у којој последњи живи човек јауче и запомаже [...]“²⁸. У збирци та реченица гласи: „То више није била обична ноћ, једна од безбројних у низу дана и ноћи, него једна једина [...]“²⁹

У збирци је код приповетке „Мила и Прелац“ дописана једна реченица која недостаје у првом издању у *Српском књижевном гласнику* – „Тако су бар објашњавали ствар сакупљени грађани.“³⁰ Након ове реченице у којој је као *сйвар* именована Прелчева смрт уследиће дечаково разочарање у тетка-Милу. У опису те сцене у часопису се једном речју додатно наглашава дечја перспектива из које је посматран свет у приповеци али и подвлачи разлика у годинама између дечака и његове прве љубави. „Да би боље разабрао, дечак устаде, *обухвати јој главу својим дејшињским рукама*“³¹. Будући да је у реченици већ изражен субјект – дечак, писац је у збирци само стилски растеретио синтагму, изостављајући придев – „обухвати јој главу рукама“³².

Студије случаја за наведених пет приповедака указују на једну врло важну особину Андрићевог приповедног стваралаштва, бар када

²⁵ Иво Андрић, „Олујаци“, у: *Српски књижевни гласник*, књ. 41, бр. 1 (1. јан. 1934), 7.

²⁶ Иво Андрић, „Смрт у Синановој текији“, у: Иво Андрић, *Приповејке II*, 70.

²⁷ Иво Андрић, „Жеђ“ у: *Српски књижевни гласник*, књ. 42, бр. 2 (16. мај 1934), 86.

²⁸ Иво Андрић, *нав. дело*, 87.

²⁹ Иво Андрић, „Жеђ“, у: Иво Андрић, *Приповејке II*, 92.

³⁰ Иво Андрић, „Мила и Прелац“, у: Иво Андрић, *Приповејке II*, 118.

³¹ Иво Андрић, „Мила и Прелац“, у: *Српски књижевни гласник*, књ. 47, бр. 8 (16. април 1936), 586.

³² Иво Андрић, „Мила и Прелац“, у: Иво Андрић, *Приповејке II*, 119.

су приповетке у питању. Осим у неколико случајева, какав је присутан само у приповеци „Напаст“, писац је вршио врло мале измене у потоњим издањима у односу на прва објављивања у *Српском књижевном гласнику*. Стога се може закључити да је ова анализа показала у којој мери је приповедачко умеће Иве Андрића било савршено од самих почетака. Имајући на уму да је његово појављивање у *Српском књижевном гласнику* припремљено и најављено у критикама Владимира Ћоровића и Милана Богдановића, а да је „одјављено“ са дванаест приказа и критика објављених у периоду од 1936. до 1939, при чему је у шест бројева у наставцима била објављена студија Николе Мирковића, а да је све ставове из ових критика потврдио најоштрији критичар – време, сасвим је тачна оцена Јована Деретића да се период излагања *Српског књижевног гласника* може назвати „периодом књижевне критике“ у историји српске књижевности. У том смислу став Предрага Палавестре да је *Српски књижевни гласник* са својом јасном уређивачком политиком допринео стварању златног доба српске књижевности сасвим се потврђује и случајем сарадње Иве Андрића са овим часописом.

БИБЛИОГРАФИЈА АНДРИЋЕВИХ ПРИЛОГА И ПРИЛОГА
О АНДРИЋУ У СРПСКОМ КЊИЖЕВНОМ ГЛАСНИКУ
ПРВЕ И ДРУГЕ СЕРИЈЕ (1901–1941)

Приповејке, есеји, лејенде

Иво Андрић, *Дан у Риму*, књ. 1, бр. 5, 1. новембар 1920, стр. 321–327.

Иво Андрић, *Ћоркан и Швабица*, књ. 2, бр. 8, 16. април 1921, стр. 561–577.

Иво Андрић, *За лојоровања*, књ. 5, бр. 5, 1. март 1922, стр. 321–333.

Иво Андрић, *Мусџафа Маџар*, књ. 8, бр. 1, јануар–април 1923, стр. 1–15.

Иво Андрић, *У мусафирхани*, књ. 10, бр. 4, септембар–децембар 1923, стр. 241–250.

Иво Андрић, *Мара Милосница* (одломак), књ. 14, бр. 1, 1. јануар 1925, стр. 1–4.

Иво Андрић, *Мосџ на Жейи*, књ. 16, бр. 3, 1. октобар 1925, стр. 161–167.

Иво Андрић, *Мара, милосница* [Део 1], књ. 17, бр. 1, 1. јануар 1926, стр. 1–11.

Иво Андрић, *Мара, милосница* [Део 2], књ. 17, бр. 2, 16. јануар 1926, стр. 81–92.

Иво Андрић, *Мара, милосница* [Део 3], књ. 17, бр. 2, [тј. 3], 1. фебруар 1926, стр. 171–178.

Иво Андрић, *Мара, милосница* [Део 4], књ. 17, бр. 4, 16. фебруар 1926, стр. 241–258.

Иво Андрић, *Чудо у Олову*, књ. 18, бр. 6, 16. јул 1926, стр. 401–406.

Лејенда о св. Франциску из Асизиа / Р.Р. [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 19, бр. 4, 16. октобар 1926, стр. 268–277.

Лејенда о Лаури и Пејрарки / Р.Р. [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 22, бр. 5, 1. новембар 1927, стр. 341–347.

Иво Андрић, *Исјовијед*, књ. 23, бр. 1, 1. јануар 1928, стр. 1–11.

Гоја /Р.Р. [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића], одломак, књ. 26, бр. 1, 1. јануар 1929, стр. 40–48.

Иво Андрић, *Код казана*, књ. 29, бр. 1, 1. јануар 1930, стр. 1–11.

Симон Боливар Ослободилац [Део 1] [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 31, бр. 1, 1. септембар 1930, стр. 34–48.

Симон Боливар Ослободилац [Део 2] [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 31, бр. 2, 16. септембар 1930, стр. 106–114.

Иво Андрић, *Занос и сјрадање Томе Галуса* (одломак из приповетке „Кавалјери Св. Духа“), књ. 33, бр. 1, 1. мај 1931, стр. 1–8.

Иво Андрић, *Смрт у Синановој шекији*, књ. 35, бр. 1, 1. јануар 1932, стр. 1–9.

Иво Андрић, *Најаси*, књ. 39, бр. 3 [тј.4], 16. јун 1933, стр. 241–247.

Иво Андрић, *Олујаци*, књ. 41, бр. 1, 1. јануар 1934, стр. 1–11.

Иво Андрић, *Жећ*, књ. 42, бр. 2, 16. мај 1934, стр. 81–88.

Иво Андрић, *Јелена, жена које нема* (Галусов запис) (Одломак) књ. 43, бр. 5, 1. новембар 1934, стр. 305–310.

Иво Андрић, *Разјовор са Гојом*, књ. 44, бр. 1, 1. јануар 1935, стр. 1–15.

Иво Андрић, *Његош као трагични јунак косовске мисли*, књ. 45, бр. 5, 1. јул 1935, стр. 348–365.

Иво Андрић, *Деца*, књ. 46, бр. 7, 1. децембар 1935, стр. 485–490.

Иво Андрић, *Мила и Прелац*, књ. 47, бр. 8, 16. април 1936, стр. 573–587.

Иво Андрић, *Труј*, књ. 52, бр. 6, 16. новембар 1937, стр. 417–427.

Иво Андрић, *Чаша*, књ. 59, бр. 1, 1. јануар 1940, стр. 18–23.

Иво Андрић, *Сјазе*, књ. 61, бр. 3, 1. октобар 1940, стр. 175–176.

Иво Андрић, *Вино*, књ. 61, бр. 3, 1. октобар 1940, стр. 176–179.

Иво Андрић, *Уводеници*, књ. 62, бр. 4, 16. фебруар 1941, стр. 253–257.

Преводи

Ја долазим са снажном музиком / Валт Витмен, с енглеског превео И. А. [Иво Андрић], књ. 28, бр. 5 (1. март 1912), стр. 337. (ПРВА СЕРИЈА)

Лејенда о малој ијрачици / Готфрид Келер, с немачког превео Р. [Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 15, бр. 6, 16. јул 1925, стр. 417–422.

Извесне дужности / Луиђи Пирандело, с италијанског превео Р. [Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 17, бр. 4, 16. фебруар 1926, стр. 258–265.

Не / Хуан Рамон Хименес, са шпанског превео Р. Р. [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 40, бр. 6, 16. новембар 1933, стр. 427–428.

Прикази и белешке

Иво Андрић, „Растко Петровић: Бурлеска господина Перуна бога грома, Београд, 1921”, књ. 5, бр. 2, 16. јануар 1922, стр. 150–152.

Иво Андрић, „О Скерлићу“, књ. 12, бр. 2, 16. мај 1924, стр. 91–92.

Календар „Просвета“ / Р. Приказ часописа [Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 14, бр. 2, 16. јануар 1925, стр. 154–155.

Bibliografia del Montenegro / Р. Приказ књиге Перо Шоћ *Bibliografia del Montenegro* [Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 15, бр. 4, 16. јун 1925, стр. 318.

J. Kusar, “Poeti jugoslavi del Rinascimento”. I. Serbi. Trieste, 1925/ Р. [Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 16, бр. 1, 1. септембар, 1925, 75.

Из старе махале и чаршије / Р. Приказ књиге Владислав Скаркић, Из старе махале и чаршије, Сарајево, 1925, [Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 16, бр. 4, 16. октобар 1925, стр. 315–316.

Od revolucionarne omladine do ORJUNE / Р. Приказ књиге Нико Бартуловић, Од револуционарне омладине до ОРЈУНЕ, Сплит, 1925 [Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 15, бр. 4, 16. јун 1926, стр. 317.

Начела / Р.Р. Приказ књиге: Александар Вучо: Ако се још једном сетим или Начела, Београд, 1929, [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 27, бр. 7, 1. август 1929, стр. 559–560.

Матош, Дис, Ујевић / Р.Р. Приказ књиге: Велибор Глигорић: Матош, Дис, Ујевић, Београд, 1919 [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 28, бр. 1, 1. септембар 1929, стр. 70–71.

На западу ништа ново / Р.Р. Приказ књиге: Ерих Марија Ремарк, На западу ништа ново, Београд, 1929, [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 28, бр. 1, 1. септембар 1929, стр. 72–73.

Историја западноевропске књижевности / Р.Р. Приказ књиге Петар Семјонович Кохан: Историја западноевропске књижевности, Београд, 1929,

[Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 28, бр. 1, 1. септембар 1929, стр. 73–74.

Југословенски двоброј „Нове литературе“ / Р.Р. Приказ часописа [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 28, бр. 2, 16. септембар 1929, стр. 152–153.

Подрињски алманах / Р.Р. Приказ часописа [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 28, бр. 6, 16. новембар 1929, стр. 482–483.

Једна књига о модерној поезији / Р. Р. Приказ књиге: Душа Недељковић: Психологија лирског стварања, Београд, 1929, [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 28, бр. 6, 16. новембар 1929, стр. 483–484.

Гривна / Р.Р. Приказ књиге: Ранко Младеновић: Драмске гатке. Књ. 3, Гривна, Београд, 1929, [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 28, бр. 7, 1. децембар 1929, стр. 554–555.

Алманах нове Црне Горе/ Р. Р. Приказ књиге: Срж: алманах нове Црне Горе, приредио Василије Лековић, Подгорица, 1929. [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 28, бр. 7, 1. децембар 1929, стр. 556.

Три збирке песама / Р.Р. Приказ књига 1. Јанко Туфегчић: Звездани хлад [б.м.], 1929; 2. Савић Марковић Штедимлија: Руб јаве, Параћин, 1930; 3. Михаило Вучковић: Беле врране, Београд, 1929. [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 28, бр. 8, 16. децембар 1929, стр. 636–637.

Владимир Ђоровић: Мостар и његова Српска православна општина /Р.Р. Приказ књиге [Р.Р. је псеудоним Иве Андрића], књ. 40, бр. 6, 16. новембар 1933, стр. 474.

М. Rabinson: Antologija novohebrejske književnosti, Zagreb, 1933/ Р.Р. Приказ књиге[Р.Р. је псеудоним Иве Андрића. Спорно ауторство Иве Андрића], књ. 41, бр. 2, 16. јануар 1934, стр. 135–137.

Прилози о Иви Андрићу и његовом делу

Ex Ponto / В. [Владимир Ђоровић], приказ књиге: Иво Андрић, *Ex Ponto*, Београд, 1920, књ. 1. бр.1, 1. септембар 1920, стр. 79.

Иво Андрић, „Пут Алије Ђерзелеза“, Београд, 1920 / Милан В. Богдановић, приказ књиге, књ.1, бр.2, 15. септембар 1920, стр. 124–130.

Цвеће мастионице / Густав Крклец, приказ књиге: Иво Андрић, Немири, Загреб, 1, књ. 920, књ. 2, бр. 6, 16. март 1921, стр. 472–474.

Исток у приповеткама Ива Андрића / Исидора Секулић, књ. 10, бр. 7, септембар–децембар 1923, 502–511.

Приповетке Ива Андрића / Милан Богдановић, Приказ књиге: Иво Андрић, Приповетке, Београд, 1931, књ. 34, бр.1, (1. септембар) 1931, стр. 58–64.

Његош трагични јунак косовске мисли / Кс. А. [Ксенија Атанасијевић]. Приказ књиге: Иво Андрић, Његош као трагични јунак косовске мисли, Београд, 1935, књ. 48. бр. 5, (1. јул 1936), стр. 401–402.

Иво Андрић на енглеском / Аноним, књ. 47, бр. 7, 1. август 1935, стр. 558.

Наши писци у преводима / М.П. књ. 48, бр. 1, 1. мај 1936, стр. 75.

Југословенска библиотека на чешком / Јарослав Мали, књ. 48, бр. 4, 16. јун 1936, стр. 303–305.

Приповетке Иве Андрића / Никола Мирковић, приказ књиге: Иво Андрић, Приповетке, књ. 2, Београд, 1936, књ. 51, бр. 3, 1. јун 1937, стр. 216–219.

Иво Андрић на пољском / В., књ. 51, бр.3, 1. јун 1937, стр. 239.

Ivo Andrić, Nowele, Warszawa, 1937 / Ђорђе Живановић, приказ књиге, текст на српском језику, књ. 51, бр. 6, 16. јул 1937, стр. 465–466.

Иво Андрић [Део] 1–2, Никола Мирковић, књ. 53, бр. 1, 1. јануар 1938, стр. 20–26.

Иво Андрић [Део] 3–4, Никола Мирковић, књ. 53, бр. 2, 16. јануар 1938, стр. 105–114.

Иво Андрић [Део] 5, Никола Мирковић, књ. 53, бр. 4, 16. фебруар 1938, стр. 272–276.

Иво Андрић [Део] 6, Никола Мирковић, књ. 53, бр. 6, 16. март 1938, стр. 433–438.

Иво Андрић [Део] 7, Никола Мирковић, књ. 53, бр. 8, 16. април 1938, стр. 537–578.

Иво Андрић [Део] 8–10, Никола Мирковић, књ. 54, бр. 2, 16. мај 1938, стр. 114–130.

Приче И. Андрића на немачком језику у преводу А. Шмауса/ Исидора Секулић, књ. 58, бр.6, 1939, 356–360.

Dragana Grbić

IVO ANDRIĆ'S SHORT STORIES IN *SRPSKI KNJIŽEVNI GLASNIK*

S u m m a r y

The Nobel prize winner Ivo Andrić (1892–1975) cooperated intensively with the Belgrade journal *Serbian Literary Herald* (*Srpski književni glasnik*) during the first half of the 20th century. This specialized journal was the most influential Serbian periodical of its time and the most important writers published their works first there. The complete bibliography of Andrić's works published in *The Serbian Literary Herald* lists over fifty entries and some of his most popular short stories were published in this journal i.e. "The Bridge on the Žepa", "Anika's Times", "Thirst", "Death in Sinan's Tekke", "Mustafa Magyar", "Ćorkan and the German Lady" etc. The first short story that he published in *Serbian Literary Herald* was *Day in Rome* in 1920. This article explores how the genesis of Andrić's short stories has been changed and influenced either by the periodical context or by the context of short stories collections that followed the first journal edition.

